

EVERYBODY
MUST
GET
STONE!

TO SO
TISTI!

Študentski list urejajo: Boris Cizej, Milan Dekleva, Kostja Gatnik, Jože Kone (glavni urednik), Andrej Medved, Marko Slodnjak, Andrej Ule, Aleksander Zorn (odgovorni urednik). Novinarstvo: Milan Jesih, Marjan Pungartnik, Jaša Zlobec. TRIBUNA — Izdaja IO SS ljubljanskih visokošolskih zavodov —

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Trg revolucije 1/II — telefon 21-280 — tekoči račun: 501-8-78-1 — Celotna naročnina za študente je 15 N-din, za druge 20 N-din. — Rokopisov ne vračamo — Tiska: Železniška tiskarna, Ljubljana, Moše Pijade 39 — Poština plačana v gotovini.

FOJ,
PACKE!

MARATON-TO JE GIBANJE

Ko se po koncu filma prižgejo luči, se zdi, da igralci gledajo s platna, kako igramo odhajajoče gledalce. Podobno je v gledališču ali na plesu v Naselju.

Česa takega nismo občutili v soboto na FF; obenem smo bili gledalci in akterji vsega dogajanja, nastopajoči: avtorji in izvajalci. Niti za hip nismo pomislili, da smo zahrbtno opazovani, da bi bilo treba oditi ali da bi radi delali kaj drugega. Razstave, pesmi, glasba, projekti, bilteni, filmi, politične diskusije — vse nas je tako pritegnilo, da nismo utegnili niti pozdraviti znancev, ki jih srečamo mogoče enkrat na leto.

Pravijo, da je na Slovenskem samo ena dobra srednja šola — Univerza. Če je to res, potem smo po treh letih pouka v tej šoli tokrat prvič čutili, da smo vstopili na pravo univerzo.

Živ žav. Nekateri dirjajo! Verjetno bi dirjali tudi drugače, najbrž že po naravi; drugi mirno sedijo, poslušajo, opazujejo. Specialisti vodijo, toda kdor si zaželi poskušati bobne, orgle, balončke, papir, barvice, pisalni stroj ali kaj drugega — vse mu je na voljo. Eni samo govorijo, diskutirajo, kričijo, drugi samo poslušajo. Pogosta glasovanja.

To je kompletna angažiranost od desetih do šestih. Brez profesionalcev, brez velikih organizatorjev, brez stroškov, brez reklam. Vse je enkratno, neponovljivo.

Prebujanje amaterizma. Literarnega, glasbenega, filmskega, političnega amaterizma. Politiki se hočejo institucionalizirati: v stalne skupine, v ekipe, v tribune, svobodno katedro.

Ves maraton je eno samo gibanje. Brez pesnikov, biltenov, bobnov, pupilčkov, politikov, plakatov (pa naj se tovariš dekan še tako jezi zaradi njih) bi se počutili kot v kinu, v Drami ali na plesu.

KAM PAZ?

NA MARATON

MARATON

So mi naročili narediti „inventuro“ literarnega maratona. Ampak dragi moji, težko je to in kruto. Kako pisati hladno poročilo, ko pa sem ves dan preživel tako intenzivno, da sem skoraj na golaž pri „Mraku“ pozabil in sploh na vse, kar je obstajalo izven Filozofske fakultete (razen seveda vibracij moje ljubezni, takrat oddaljene 134 km). In da smo Matjaž, Sanja, Pungi in jaz zažgali maraton pri „Kopru“ do konca, kar ne sodi več v faktografijo Literarnega maratona, 7. 11. 1970, s pričetkom ob 10. uri dopoldne na Filozofski fakulteti, vabljeni vsi!

Nesmisel je razlagati NAMEN ali CILJE prireditve. Tudi anekdote so le obrobne. Nikomur ne moremo predstaviti tistega, kar se je ZGODILO. Lahko bi govorili o vzdušju spontanosti toda LITERARNEGA MARATONA ne bomo mogli nikoli več ponoviti. Samo čutili smo ga. Srh ali zavračanje, dolgčas ali doživetje. Prva zares NAŠA prireditev v okviru študentskega kulturnega festivala. Kakršna koli obljuba? Vprašanje?

Dogaja se, dogaja se, dogaja se v predavalnicah F, U, C in K... Motto osmih ur na Filozofski fakulteti. Dogaja se, dogajajo se, ljudje. LITERARNI MARATON, kristusi, zabiti vam je treba v glavo, NAŠA VELIKA SOBOTA. Dobri sedmi november.

Kdo je Turek
kdo sem jaz

Začelo se je ob 10. Nekoliko žalostno je bilo gledati v štap (štab), kjer so sedeli člani organizacijskega odbora obkroženi od pesnikov, zakaj slednjih je bilo neveliko število. Ampak začeli smo! V trenutku smo natisnili „vozni red“, da je lahko vsak vedel kje in kaj. Bilo je to prvo uradno sporočilo maratona, izdano na kraju samem.

Potem pa –

10.00. Politiki začenjajo teach-in. Nabita predavalnica. Kot pri Pirjevcu.

11.00 Andrej Medved: Kulturna industrija se postavlja nasproti avantgardni umetniški praksi, ki deluje proti drobno buržuazni morali in estetiki, proti razredno kapitalskemu revizionizmu. V tem se izkazuje etično estetska fetišizacija masovne kulture in njene ideologije.

11.15 Prav zares se začenja pesniški maraton.
11.30 Srečo Dragan začenja tekstovno komunikacijo.

11.30 Kostja Gatnik odpira likovno kolonijo.
12.00 Začenja se projekcija 8 mm filmov.

12.15 Miriam Zupančič odpira ad hoc razstavo.
12.30 Izredna jam-session, flavtist Pirc je izreden.

13.00 Milan Dekleva in Tomaž Kralj – Mushi mushi, ki preide v spontano, preide v elektronsko glasbo. Deset minut nas zebe do kosti, maraton se dela.

13.15 Natisnjen je prvi Bilten maratona. Pungi je napisal „uvodnik“, Andrej Medved ima teze o masovni kulturi. Osebe filozofske fakultete (hišnik), fantastično sodeluje.

13.30 Uspeh slikarske kolonije, improvizirana razstava izbora.

13.30 Namesto odmora, maraton teče, kdo bi mislil nehal!!

Nakupovanje materiala za Proces ali „aktualni skeč“ Priznanje. Blazina, šest tub karmine, med, trije pari nogavic, za katere je bilo nerodno prositi račun na naslov Študenta.

14.00 Papa Jože so prišli delat kontrolo.

15.00 Pozivamo politike, naj se zberejo na odru in razmislijo o tem, kar je bilo, kar je in kar bo.

15.30 Izide drugi Bilten maratona. Projekt U. Gabrijelečiča klasifikacija dela prisotnih. Bobi in Milan naserjeta preostanek strani, sama sentimentalnost – like – we love you – in – you are beautiful – kar pa sploh ni res, razen nekaj izrednih primerkov „cucl-faksa“ (FF). Priloga Biltenu – dva stripa Kostje Gatnika, tistega, ki ima taaako lepe dolge lase. Pa zmešani Oblak je naredil zmedo s „šovinističnimi“ izpadi v Biltenu. Papa Jože se jezijo.

15.45 Igra go-go in meditacija ob vonju kadila, skoraj množična zamaknjenost.

16.00 Protestne pesmi poje Saga.

16.15 Mk Matanovič bobna na tarabuko.

16.30 Nastopi Veno Taufer.

17.00 Zadnji pesnik – pevec Pigl.

Izkaže se, da pesnikov sploh ni bilo neveliko število.

17.30 „Aktualni skeč Priznanje (copyright by Delo) – šokiralo je nasilje. Konec, ki smo si ga komaj mogli želeli. Razhod. Ves večer – pogovori, debate, prepri, navdušenje na temo maratona.

Naslednji dan pismo:

Spoštovano uredništvo Literarnega maratona!

Zelo mi je žal, da nisem mogel sodelovati, kajti pismo sem dobil šele danes, 9. novembra 1970. Tovarišem iz Maistrove se namreč ni mudilo, da bi ga takoj poslali na pravi naslov. Pošljite mi vsaj natisnjeno gradivo, če bo še kakšen maraton, me pravočasno obvestite.

S tovariškim pozdravom
BOŽIDAR BREZINŠČAK,
Zagreb, Kaptol 29

Shema maratona

Avla: prizorišče osrednjega dogodka: poezija, glasba, poanta, obvestila, koordinacija.

Štab: usmerjanje, izdajanje Biltenu, sprotno prilaganje režije.

Predavalnice:

– F: Srečo Dragan: grupna komunikacija.

– U: politično zborovanje o problemu informiranja in procesu proti Mijanoviću.

– C: osemmilimetrski filmi

– K: šestnajstmilimetrski filmi

Levi hodnik: slikarska kolonija, razstava izbora kolonije ter razstava Mirjam Zupančič

Desni hodnik: projekt študentov FAGG

Prisotni mediji: RTV, Antena, Delo, Radio Študent, Tribuna.

Gledalci, poslušalci: predhodni in stalni – okrog dva tisoč.

Stroški: obračun še ni narejen, papa Jože pa pravi, da smo bili kar poceni.

Organizacijski odbor: vas pozdravlja.

Nesreče in incidenti: prosti pad nekoga iz prvega nadstropja v klet se je končal s prevozom v bolnico; Marko Zorko je zlezal med „aktualnim skečem“ na oder in v spodnjicah odigral svojo vlogo, ki pa na žalost („režijovo“) ni bila predvidena v režijskih zapisnikih „režiserja“ M. Kocbeka. Marjan Pungartnik in Boris Muzevič sta ga odstranila z odra (vrgla na glavo), potem ko se zaradi pijanosti ni mogel sam. Hladnokrvna eksekucija.

To je bilo vse. Ostalo je na kupe razmetanega papirja, z medom in perjem pomazan oder (in moj plašč), ostal je maraton, ostali smo mi. Bo veljalo – kdor je bil na MARATONU, ne more biti več isti, kot je bil prej – ? Ali „after Woodstock, never the same!“

BORIS CIZEJ
MARJAN PUNGARTNIK

akviziter šetinc

„Ste kdaj začutili vrzel na svoji knjižni polici? Vam pri vašem vsakdanjem delu manjka publikacija, ki bi vam pomagala pri spoznavanju in objektivnem obravnavanju pomembnih dogodkov v zadnjih 50. letih? “ sprahuje bralce Komunistični odgovorni urednik Franc Šetinc. Za borih 500 ND si kupite Zgodovino revolucij XX. stoletja, „dejanje brez primere v zgodovini založniške dejavnosti“. Štiri knjige, bogate, lepe, razkošne. 50 % slikovnega gradiva. Zagotovljen je preprost in privlačen jezik, napeto in razburljivo branje. In še posebno opozorilo – z mastnimi črkami: Obenem z nakupom bo bralcem poklonjena še knjizica Statut Zveze komunistov Slovenije in Jugoslavije.

Resnično občudujem spretnost Franca Šetince, ki je uspel celo apel na pripadnost Zvezi komunistov vključiti v luksuzomanijo našega knjigotrštva. Naj se le sprehaja po položenih parketih in s svojo knjigo zapolnjuje vrzeli na razkošnih policah iz orehvine. Saj tja tudi spada. Toplo pa mu polagam na srce, naj se kljub svoji akviziterski vnemi, kar se le da izogiba proletarskih kvarirjev. Naj nikar ne poskuša osebno prodajati knjige na domu kakšnega poštenega delavca (pa naj bo komunist ali ne) – revolucionarnega predstavnika naše družbe. Ta delavec, ki prinese na mesec družini plače za osemdeset jurjev (ravno za eno dobro knjigo o revoluciji), ta delavec bo namreč tovariša glavnega urednika brez onegavljenja nekam prav krepko usekal. In naj me vrag, če se delavec v tem dejanju ne bo uresničil kot revolucionarni subjekt.

JAŠA ZLOBEC

proletarci se umikajo

Glasilo Socialistične zveze delavnega ljudstva, Delo imenovano, se že dolga leta liči z znano parolo Proletarci vseh dežel, združite se. Lepo postavljena ob naslovu naj bi parola dajala lice in pečat duhu in namenu našega najpomembnejšega časnika. Bilo pa je že lep čas osnovno internacionalistično geslo le bidek absurd glede na članke in člancice, ki so si sledili pod njim. Po domače povedano, ubogi proletarci so bili čisti anahronizem, ki ga ni nihče več resno jemal. Pa je prišel trenutek, ko tudi pametni možje z Dela niso hoteli več zaostajati za časom, in so sklenili, da bodo eminentni prostorček ob naslovu raje porabili za važnejše stvari kot pa za neaktualna gesla. In ker vsako spremembo izbiri avantgarda (ki stopa en korak pred množicami), je parolo prvo opustilo Nedeljsko Delo (lepo vse šarasto, polno humorja in, seveda, nedeljskih člankov). Uredniki so si pljunili v roke, in že si nas ob nedeljah veselo ogleduje lična reklama, s prostorčka pregnanih Proletarcev. In tako je prav! Zakaj bi se sli hipokrizijo in nedoslednost. Recimo bobu bob in ne grenimo si zadovoljnega življenja z gesli, ki jih je (očitno) naša družba že prerasla.

JAŠA ZLOBEC

teze o masovni kulturi

Masovna kultura v današnjem svetu vse bolj zaseda človeka in njegovo zavest. Masovna kultura oblikuje ter diktira potek eksistence, ter stopa v službo novodobne planetarne tehnologije, tehnike. Kulturna industrija, oziroma industrija kulture, ki v proizvodih masovne kulture določa posameznikov socialno-ekonomski, idejno-politični, psihični, eksistencialni, pa tudi biološki ustroj, ostaja na ta način ideologija univerzalne tehnologije, ki zaseda že skoraj vsa področja človeškega bitja: celotno območje njegovega bivanja, prebivanja, uresničevanja. Tako se briše, ukinja, onemogoča kritična refleksija in refleksija kot taka sploh, zavest se zapre v služno, topo, zdravo-razumsko, inertno zavest, človekova eksistenca postane popolnoma odvisna od medija masovne kulture in kulturne industrije, nič več ni sposobna za kakršnokoli negacijo, misel, razmišljanje, za kakršnokoli poesis, ustvarjanje, pesnjenje.

Zatorej naj pričujoče teze v uvodu našega današnjega pesniškega maratona služijo kot kritična refleksija, napad, negacija tega medija, se pravi medija masovne kulture ter njene proizvodnje.

Kulturna industrija se postavlja nasproti avantgardni umetniški praksi, ki deluje proti drobno buržoazni morali in estetiki, proti razredno-kapitalskemu revizionizmu. V tem se izkazuje etično-estetska fetišizacija masovne kulture in njene ideologije.

TEZA 2

Kulturna industrija deluje kot humanistična mistifikacija.

TEZA 3

Umetnost postane potrošniško blago kulturne industrije, umetnosti in kultura se komercializirata v smislu dokončne integrirane buržoazne ideologije.

TEZA 4.

Masovna kultura implicira pojem komercialnega teksta, pojem radikalnega afirmativnega diskurza in torej pojem „pisave“, ki v ničemer ne odstopa od ideologema novodobne tehnike in njene „ekonomije“.

TEZA 5

Informacijski medij kulturne industrije „briše“ in „črta“ pojmovne ter vprašujoče mišljenje. Misel zatira v t. i. služno, topo: inertno zavest, ki nima nič skupnega s kritično refleksijo, z refleksijo in kritiko.

TEZA 6.

Človek mase postaja tako vse bolj enodimenzionalni uniformni posameznik, brez možnosti za pojmovno t. j. kritično mišljenje eksistence.

TEZA 7.

Človek, ki ga ustvarja masovna kultura, je razsebljeni individuum, človek mase: služni posameznik, integriran v pragmatizem neke pisave in neke „logije“.

TEZA 8.

Končni dejanski namen kulturne industrije ni revolucioniranje in spreminjanje, kritična zavest in negacija predanega sveta, ampak vpisovanje posameznikov v vesti in zavesti, njegovega mišljenja in bivanja (bistvovanja) v izpolnjevanje zahtev novodobnega tehnološkega procesa dela.

Revolucionarna zavest v okviru kulturne industrije je zatorej utopija. Jezik kulturne industrije je totalitaren, to se pravi, da je jezik moči, jezik neke ekonomije ter njene planetarne ekspanzije.

(Tekst je skrajšana oblika razmišljanja, ki ga je kot uvod k literarnemu maratону prebral Andrej Medved)

obsodba idej

JE IDEJA OBSODBE

Po doslej znanih podatkih je beograjski proces nedvomno politični proces. Vlado Mijanović je bil obsojen zaradi idej (jasno razloženih v obtožnici), ki jih je s somišljeniki kot predsednik Fakultetnega odbora Studentske skupnosti FF razširjal na letakih, javnih zborovanjih in drugih podobnih akcijah. Ni pomembno, ali soglašamo z načinom izražanja teh idej. Bolj bistveno je, da so se sodna oblast, uradni študentski forumi, UK beograjske univerze, javna občila itd. od teh idej distancirali in jih ostro obsodili. Obtoženi Mijanović je zahteval odločno rešitev naslednjih problemov:

- VDIRANJE TUJEGA KAPITALA V JUGOSLAVIJO
- VPRAŠANJE MIROLJUBNE KOEKZISTENCE
- SVOBODA TISKA – ZLASTI ŠTUDENTSKEGA
- SOCIALNA DIFERENCIACIJA
- SOCIALNA EMIGRACIJA
- PRAVICE DELAVCEV DO STAVKOVNIH KOMITEJEV IN SPLOH PROBLEM STAVK V SAMOUPRAVNI DRUŽBI
- IN KOT TEMELJNI PROBLEM – OBSTOJ IN NEGATIVNA VLOGA BIROKRATSKEGA APARATA V NAŠI SAMOUPRAVNI DRUŽBI.

V obtožnici in obsodbi V. Mijanovića na 20 mesecev strogega zapora je dokaj jasno podan način reševanja teh problemov. Mislimo, da naša družba, usodno razpeta ob zgoraj naštetih problemih, stoji na razpotju, kjer je postavljena pod vprašaj njena osnovna socialistična usmeritev. Bojimo se, da kazensko obračunavanje z radikalno obsodbo teh deviacij samo po sebi izbira napačno pot.

ZAHTEVAMO TAKOJŠNJO PREKINITEV PROCESA PROTI V. MIJANOVIĆU IN NJEGOVIH TOVARIŠEM!

ZAHTEVAMO RADIKALNO IN DOSLEDNO REŠEVANJE OSNOVNE DILEME NAŠE DRUŽBE!

OO ZK JEZIKOSLOVCEV
na sestanku 6. 11. 1970

prisotni na

LITERARNEM MARATONU IN
POLITIČNI TRIBUNI ŠTUDENTOV SE OPREDLJUJEMO V SLEDEČEM:

1. Po informacijah, ki so nam bile dostopne, označujemo sojenje študentu beograjske Filozofske fakultete Vlado Mijanoviću kot političen proces, kot sojenje političnim idejam in namenu, da je to v procesu demokratizacija naše družbe nesprejemljivo.

2. Hkrati opozarjamo, da ima sojenje negativne politične posledice za vso jugoslovansko skupnost in tudi v mednarodnem okviru.

3. Ko se izrekamo proti političnim procesom in zahtevamo izpustitev študenta Mijanovića na svobodo do pravnomočnosti sodbe, hkrati podpiramo zahtevo po javnosti sojenja. Menimo, da bo javno sojenje lahko razkrilo in mora razkriti zakulisne odnose, ki so privedli do te skrajno nedemokratske akcije.

4. Smo proti tendencioznemu in nepopolnemu informiranju javnosti, katerega primer je obveščanje o dogodkih na beograjski univerzi in sojenju študentu Mijanoviću še posebej.

5. Ko nasprotujemo nepopolnemu informiranju, ugotavljamo, da so sredstva javnega obveščanja (Tanjug, Delo itd.) objavljalna namesto informacij enostranska poročila (dezinformacije). Hkrati pa posebej obsojamo uredništvo slovenske izdaje „Komunista“, ki je povsem molčalo o obsodbi študenta Mijanovića in v zvezi s tem zahtevamo pojasnilo!

Ljubljana, 7. novembra 1970

PUTNIK

SMUČANJE V JANUARJU

- Lienz – Južna Tirolska, 678 m
- Monte Bondone – 2096 m

VESELO IN POCENI SILVESTROVANJE

- Garda ob Gardskem jezeru
- Budimpešta
- Silvestrovanje po Sloveniji

Prijave in vse informacije v poslovalnici Putnika, Trg OF 15, Ljubljana, tel. 311-542.

ŠE BO
LUŠTNO!

ŠTUDENSKA SVOBODNA TRIBUNA

O socialnem položaju študentov
O vlogi inteligence v naši družbi

Akcijski odbor študentskih svobodnih tribun poziva študente, da se udeležijo razprave.

Tribuna bo v četrtek, 19. 11. 1970, ob 16. uri v prostorih FAGG, Jamova 2 (za kinom Vič). Pridite vsi!

AKCIJSKI ODBOR ŠST

gledališče

Ker gledališče je že toliko stoletij in ker je že tisočletja na vseh kontinentih, ker je o njem toliko izrečenega in napisanega, ker ima že neznansko obsežno zgodovino, za katero so se celo specializirali raziskovalci, ljudje mislijo, da je gledališče mogoče razumeti le preko vseh ved, ki se s tem ukvarjajo oziroma ki se ukvarjajo s to pomoto; mislijo, da obstaja nek splošen in obvezen model za gledališče in če spoznaš ta model, potem veš vse življenje zanesljivo vse o njem in si varen. Sramota! Nesposobnost! Tako se suženjsko hlapčuje tistim „velikim“ ljudem, ki so kdaj kaj napisali o gledališču in ki so že pomrli ali še živijo. Tako se ljudje sklicujejo na svoje znanje in točnost svojega znanja (ki so ga pridobili iz napisanega), zaradi česar si s svojimi določili drznejo zavirati življenje in določevati meje gledališča ter obenem meje življenja. Ne da bi vedeli, da ima vse, kar je, svoj neomejen, neznan in čudežen potek, da vse življenje teče proti vsem kriterijem ter sproti ruši in postavlja modele. Gledališče je v tem življenju. In če hočemo ljubiti gledališče, ljubimo življenje; potem hočemo živeti, se radostiti življenja, življenja nenehno izkušati, se učiti radostiti in prodirati v najgloblje radosti, se ne umakniti najtežjim problemom, jih reševati in biti v tem nenehno aktiven, da kipi naša duša v veselju, saj vse zmoremo, saj razpolagamo z neomejenimi močmi. Nenehno odkrivamo življenje v novi luči in to se nikdar ne konča, zato je tako neznansko vedro notri v nas in zato v vseh razkritjih življenja razkrijemo sebe, kajti vse, kar je, je tudi v nas in mi smo eno z vsem.

Gledališče ne nastaja v zgodovini gledališča, v zgodovini drame, v dramaturgiji, niti ne v dramski igri, v umetnosti giba, v govorni tehniki ali v drugih predmetih gledališke vzgoje, gledališče nastaja, ko izkušamo življenje v vseh njegovih razsežnostih in sebe v njem, ko se zavemo svojega glasu, telesa, svojih čustev in skritega notranjega življenja, ko se soočimo z vsemi lepotami in strahotami življenja in ko kljub vsemu hočemo živeti in deliti svojo ljubezen do življenja z drugimi, ko vsemu temu damo veliko prostora in smo ponosni, da je toliko neznanega v nas, da je v nas toliko drugačnega od drugih. Vsemu, kar je, svobodno odpiramo pot. Spoznamo, da je gledališče notri v nas, da nima noben učitelj ali profesor pravice učiti, kaj je gledališče, posebno še, ker ta učitelj ali profesor sploh ne živi svojega lastnega življenja, ampak suženjsko hlapčuje modelu življenja in gledališča, ki se ga je naučil in privzel od drugih, posebno še, ker ta učitelj ne pusti, da bi ti sam vse poskusil, kakor si on ne upa ničesar poskusiti sam, da bi ti sam našel svoj lastni notranji, iz tvoje izkušnje izhajajoč model gledališča in življenja, da bi ti sam lahko nenehno delal na novo vse modele, jih popravljal in si izmišljal nove, kakor pač bije tvoje lastno bitje; on tega ne pusti, ker njegovo bitje ne bije več.

Zato razrušimo vse gledališke šole, dajmo profesorjem lopate, posebno trebušastim (debeluhlenih), ali pa naj se postavijo v zbor in naj subtilno zapojejo kako lepo pesem, če sploh znajo v svoji povprečnosti in brezdušnosti biti subtilni. Naj si z devarjem, s katerim si polnijo želodce in kopicijo salo, kupijo cvetje v lončkih in naj se mu posvetijo, če sploh znajo ljubiti rože. Naj se zaljubijo v lepa dekleta, naj dneve in noči presanjajo, kako so ženske lepe in kako si jih z vso silo želijo, in učiteljice in profesorice naj hrepentijo za mišičastimi mladeniči z lulki! Če bi pri nas žgalo afriško sonce, bi se profesorji stopili v svoji masti kakor margarina. Zakaj ni pri nas afriškega sonca?

Minirajmo vsak model gledališča, ki hoče

biti splošen, večni in obvezen, minirajmo Akademijo za gledališče, radio, film in televizijo, ker tam ne živijo in ni življenja, marveč se vdajajo brezdušnemu kupovanju in prodajanju blaga, ker tam nihče ne prisluhne ritmu življenja, ker tam nihče nič ne razume in ne čuti, ampak je sama zmeda in ljudje samo polnijo svoje prepolne želodce ter tlačijo in zatirajo mlade ljudi. Hočemo živeti, hočemo ljubiti življenje, sebe v življenju in ljudi kakor tudi ves svet. Rastemo v jezi, ker nas silijo v zmedo in prazno življenje, zato pa bo naša ljubezen močno narasla in naš notranji rod bo enak bitju življenja, bitju čudežev.

SAMO SIMČIČ

UKINITE SE

Pred leti sem v neki slovenski reviji, naslova se ne morem domisliti, bral zapis Tarasa Kermaunerja (dramskega). Kaj je tam pisalo, ni tako zelo važno. Pomembno je tisto, kar je hotel publicist povedati. Povzemimo (po spominu)! Revialna situacija na Slovenskem je idealna, ker očitno odseva lastna hotenja. Če se to ne dogaja hote, pa je ta naravnost prav gotovo razvidna iz revialnega konteksta ali podteksta, ki skupaj ustvarjata razgibano podobo kulturnega gibanja.

POUHN KUFR VS MAM!

Ljubezen moja, moje ljubljeno mesto, ne ljubim te več. O Ljubljana, gostiteljica, odprta duša, belo mesto, alpska prestolnica, barski biser, cvet Srednje Evrope, mesto HEROJ, o, TI ŠIROKA DUŠA, ne maram te več. Ti biser estetike, ti genij organizacije, ti lider računalništva, ti zakonska postelja strpnosti, ti potencialna nosečnica demokracije, ti mesto raznoraznih turnov, zamerila si se mi. O, Ljubljana, Košakovo mesto, o Ljubljana, mesto političnih arhitektov, o, Ljubljana, arkad in političnih ploščadi, danes dopoldne je umrla najina ljubezen. O, Ljubljana, tvoja kmečka ohcet me je drmila, tvoji prisrčni sprejemi vseh mogočih tipov so me hrabrili, tvoja rušenja so mi odpirala obzorja, tvoji novi koši za smeti so mi dvignili moralo, tvoji butikli so me delali za državljana sveta, o, Ljubljana, kakšna kurba si! Pošiljaš kioske v Ameriko, za županov prestiž zapiraš ceste, zadnjemu potepuhu pokazeš prijazen obraz, govoriš v vseh jezikih, imaš pleme privlačnih hostes. Ti, mesto fantastičnega preskoka, ki se imenuje TIVOLI, o, mesto, ki te nista obiskala Nixon in McNamara, med nama je konec. Postavljaš blesave bajte, malaš s trapastimi farbami, zapiraš in odpiráš štacune, čez zimo spravljaš

Po Kermaunerjevem prepričanju je bila pristojnost med posameznimi revijami ustrezno in pametno razdeljena. Činbolj se je odmikala od njegovega koncepta, bolj je bila ustrezna in manj pametna. Danes pa so časi čisto drugačni.

Zato naj se vse slovenske revije ukinejo (za leto dni ali do smrti), ker tako ne gre več naprej. Preprosto povedano (razlagali bomo drugič): Sodobnost ni sodobna, Problemi so problematični, Dialogi so čuden monolog in Prostor in čas je samo še v času.

Nabiranje sodelavcev ima lahko dve obliki. Je lahko prisilna mobilizacija ali rekrutiranje starejših letnikov in na prejšnjih pregledih za nesposobne spoznanih soldatov. Izvirna literatura v istem letu dvakrat ugleda luč sveta (v reviji in v knjigi – finančno uspešno).

Programi so povsod zelo zelo podobni. (Svojemu človeku bomo pa že objavili!) **NA-PREDNI SO VSI? PISMENI SO VSI? DOSTI IMAJO POVEDATI VSI? NEKATERE STVARI JE TREBA V NAŠI DRUŽBI PREMAKNITI?**

Vse to je odveč, ker nihče ničesar ne preverja, nihče ničesar ne bere, ker vsi vse vedo!

Za leto dni se ukinite (**SODOBNOST, DIALOGI, PROBLEMI, PROSTOR IN ČAS**) in poizkusite sestaviti program za lastno odrešenje, drugače vas bomo počasi – a gotovo – razjedli.

Ukinite se (**SODOBNOST, DIALOGI, PROBLEMI, PROSTOR IN ČAS**)!

MS

spomenike, se bratis z bogom in hudičem, zapravljaš denar in živce, o, Ljubljana, prosim te, ostani pri tem.

O, Ti mesto, najbolj raztegljive duše! Ali veš, da se je v tvojem velikem požiralniku ustavil en sam stol, štokrle, stolica, ki je stal na enem najširših pločnikov v Ljubljani. Zaradi tega stola se ni nihče ubil, nikomur ni prišlo na misel, da bi psoval državo, veseli smo bili, da lahko brez težav uspešno prodajamo od oblasti dovoljen časopis. Pa se je tebi, moje ljubljeno mesto, naenkrat zadelo, da ne boš več tak biser in šolski primer urejenosti, če bo na tvojem pločniku stal stol in na njem Tribuna s puščico za prispevke (lahko se krade).

O, moje mesto, poslalo si modro oblečena korenjaka, ki sta velela odstraniti stol.

Ljubljana, dokler se ne poboljšaš, je med nama izkopana bojna sekira, ne bom plačeval tvojih taks, ne bom hodil po tvojih zebrah, ne bom občudoval tvoje fantastične rasti, ne bom pozdravljaj tvojega župana, ne bom pomagal tvojim gostom. Nemaren uživač tvoje neumnosti bom.

Ljubljana, 10. oktobra 1970

M. S.

opij za...

(Zapis ob premieri šentflorjanskega gala-cirkusa v Drami SNG)

Ah, veličastje
večno žarnih besed;
človeka vsakdanjskosti
vtopljenega v svet,
iz grešnosti v svetost
kliče poet,
iz ničnosti v mitsko
dviga traged.

(Jedet, jedet, kaj krasnega še iz te mladine
ven pride, da se le Mraka naučije. Ja kako to
človeka očisti).

Prost, svoboden, velik, večni, iz govna so-
dobne dramatike otet, plavam v sinje-modro;
Bog mi pride nasproti, pa mu stisnem roko
in on srčno reče: Zdaj vem, da sem. —
Prazno-paradni humanizem.

Vem, da je nesramno, pa kaj? Vem, da
sem smrčavec, neumen? Jasnó, pa kaj mo-
rem, ko nimam „ratia preveč“, štanta pa še
ni v Rožni dolini. Pa kaj zmorem drugega
kot to, ko mi ne aktivirajo vsaj tistega malo,
kar ga je. Pa kako naj bo drugače, ko pa
gospoda v igri še vprašati ne utegnem, zakaj
je tako nesrečen, ker mi že prej vse sam lepo
pove. Nabuhlost, nabreklost, da se ti pha.
Pathos, pathos.

V stilu:

Seveda pa je treba (resno) pripomniti, da
gledališko vodstvo (ob pomoči zunanjih so-
delavcev) ni imelo srečne roke le pri izbiri
dela, temveč ga je enaka usoda vodila tudi
pri iskanju režiserja. Če naj naglasimo nekaj
primerov uspelega sodelovanja, vsekakor ne
gre prezreti prizora Mirabeaujeve smrti. Re-
žiser J. Vrhunc je glavnega protagonista tako
posrečeno pokosil, da bi gotovo pol dvorane
priskočilo na pomoč, ko bi namere ne spre-
čil glas, oznanivši „smrtonosno kap“. In, da
ne ostane le pri hvali; morda bi razgibani
prizor nemirne in prestrašene kraljevske rod-
bine kazalo dopolniti z dvema ali tremi žen-
skimi vlogami (morda dojilja + ena ali dve
kuharici). Smo namreč mnenja, da bi troje
ali četvero ženskih oprij, v razgibanem pla-
nju, mnogo plastičneje poudarilo nemir, ki
je tistega hudega dne vladal na francoskem
dvoru. Ena sama igravka (pa čeprav A. Le-
varjeva) ga kljub marljivemu prizadevanju le
ni zmogla podati v celotni razsežnosti.

In morda še pripomba — v nekaterih vlo-
gah smo pogrešali M. Benedičiča.

V celoti torej itd. . .

(Igravce in sodelavce, ki jih nismo poimen-
sko navajali, naprošamo, da skušajo upošte-
vati, da se v tej drami niso znašli po naši
krivdi).

JERNEJ NOVAK

LUDVIK VACULIK: sekira

Konfliktna in prelomna situacija v življenju
intelektualca-novinarja. Njegova prizadevanja za
zanikanje obstoječega stanja se razbijejo v jalov
nič. Sistem se pokaže kot sistem demokratičnega
in samoupravnega terorja, kjer nimaš za koga na-
praviti atentat. Ko se torej znajde v popolni praz-
nini, je prisiljen, da obračuna z vsem, kar ga je do
sem pripeljalo. Roman Sekira je zapis tega nje-
vega obračunavanja s preteklostjo, sedanjostjo in
prihodnostjo. Tu so nerazčiščeni odnosi do umr-
lega očeta, ki je bil pravi junak in revolucionar, do
konca zvest partiji, kljub temu, da je videl nečlove-
škost sistema; in s tem je v tesni zvezi vprašanje o
pomenu upora v sistemu, ki se je v okvirih svoje
nečloveškosti sposoben vedno dovolj prilagoditi
tako da mu uspe asimilirati ali pa osamiti vsako
kritiko; gre za skrbno razčlenjevanje lastnih dejanj,
za ponovno kritično preživljanje nekaterih življenj-
skih situacij; važen motiv je tudi vprašanje odnosa
z naravo, ki je tesno povezano s povratki v mladost
in v družinsko okolje. „Jaz ne poudarjam ničesar,
jaz samo neprestano udarjam ob nekaj, kar moram
pojasnjevati.“

Odloči se za obisk pri enem od bratov, ki ga že
dolgo ni videl. Brat je šofer in tudi njemu se godi
krivica in tudi on bi se rad uprl, zato prosi za
pomoč brata novinarja. Pojavi pa se še druga mož-
nost: namesto da pišeta pritožbo, lahko odideta v
državni gozd krast drva za zimo, kot je to nekaj
počel oče. Odločita se za slednje; z velikim na-
porom razžagata staro med drevesa zagozdno
deblo. Vse skupaj naložita na kamion in se odpe-
ljeta, sledi pa jima gozdar z avtom. Razvije se raz-
burljiva dirka, ki pomeni za oba pravi užitek. Sreč-
no uideta, drva za kurjavo so tu. „Takrat sem pri-
dobil nekaj velikega: osnovno, ostro zavest. Na-
slednjič bom obiskal drugega brata, ki je na Slova-
škem.“

Izdavačko preduzeče Rad
Biblioteka i misao 223
Beograd 1969

LEV KREFT

VLADIMIR GAJŠEK:

dežela nožev

tukaj nobeden ne ubija
pusti se ubiti samemu sebi
(Okostje mestnih zidov)

I. DEŽELA

Ti kraji so pusti in zelo redko naseljeni.
Sonce je zdaj hladno in brez sijaja, zdaj
ognjeno pripeka z neba. Pokrajina je mrtva,
vse je ubito in zapuščeno, sivo in prazno,
prebodeno in svinčeno. Povsod se podijo
krdela volkov, robove pustinj so zasedle hi-
jene in včasih je videti sledove velikih cen-
tavrov. Gozdovi so požgani. Studenci so
polni slane, smrdeče vode, ki je niti živali ne
poskusijo. Ognjišča so razdrta, pota brez
smeri. Trave so se čisto posušile. Dnevi se
ponavljajo, noči prihajajo brez spanja, „smrt
je še v telefonskem imeniku (v avtomobilski
tablici) ali pod zemljo“. Ljudje ki živijo
tukaj, niso ne mladi ne stari. Nikoli ne poč-
nejo česa novega, njihovi opraski so vedno
isti. Vse se dogaja v tišini. Čez ustnice ne
pride noben glas. „Besede so ti primrznjene
k ustnicam“, „iz grla kaplja kri namesto be-
sed“. „Tukaj je vse prepovedano“. Razum je
počasi ugasnil, le še redke kretnje pričajo o
življenju. Kakšne so reči? Gole, jalove, iz-
gubljene, slepe. Reči se izpreminjajo v nože.

II. NOŽI

Odpirajo se navznoter in navzven, navzgor
in navzdol. Njihova rezila so tanko nabru-
šena, v soncu se svetijo kot kristal, „jeklo
ima slađek okus po ubijanju“. Noži rasejo po
vsej deželi, noben korak ni več varen. Ostri-
ne grejo v dve smeri: „zabodejo otroke in
starce v prsi“ in dvignejo se proti očem.
Vsak udarec je smrten. Ljudje tako umirajo
dvakrat. Mnogi sanjajo o samomoru, priprav-
ljajo svojo čmo vrvice ali pa si odrežejo jezik
za vedno. Ubijajo se sami: naenkrat obstane-
nejo „z noži sredi srca“ in ubijajo jih reči
sveta, ki vdirajo vanje skoz čute: „vse je
obrnlo nož v mojih očeh“. Vendar ljudje
nikoli ne umro.

V deželi nožev umiranje traja kar naprej.

MIHA AVANZO

Uredništvo Tribune

zaposli

honorarno delovno moč — študenta
za vodjo prodaje in naročniškega od-
delka. Zainteresirani naj se oglašijo na
Tribuni v ponedeljek, torek in sredo
od 11 do 13 ure.

BLAZNO
VAŽNO!

djurica krvava purica

Marko pa Katja sta šla po mesoooo. Kar naenkrat pride ven oni in reče. Meso je pošoooo. Marko pa Katja se obrneta. Rečeta. O, kaj bo pa jedla naša Djurica. Pa gre Djurica v park. Tam so gugalnice. Kuga kugaaaa. Guga. Rdeča. In so se prijeli za roke. Potem so se imeli še dolgo dolgo radi.

Marko pa Katja sta šla po mesoooo. Videla sta, ne, tam so bili. Pa babica, pa Ruli, pa Jelica, pa Maca, pa deda. Pa kužki. Pa Ruli. Hov. Kako reče Ruli.

Marko pa Katja sta šla po mesooo. Sta dolgo hodila po gozdu. V Izlakah. Pa je bil konjiček (klik-klok-klik-klok) pa kure, pa krave, pa telički, pa prašički, pa pujski, pa muca, pa otroci, pa trava, pa teku teku teku.

Marko pa Katja sta šla po mesoooo. Spodaj je naenkrat počilo. V Izlajah. In Marko se je ustrelil v nogo. Jaaaa, zdaj pa leži v bolnici in je mrčkal.

Marko pa Katja sta šla po mesoooo. Pa pride Ivan. Reče. Kudkudlabajebubaba. Kako Ivan prdne. O. No, pa sta šla po meso, oni je pa rekel, da mesa ni več. Zato sta šla še naprej in sta spraševala. Ali imate meso. Ali imate meso. Ali imate meso. Za našga Ivana. Pa so rekli. A za tistga. O, za tistga pa že ne. Tisti je rekel ogľubľbu brrrrr.

Matko pa Katja sta šla po mesoooo. V živalski vrt. Tam je bila opica. Pa jelen. Kako dela jelen. Pa račka. Kako dela račka. Pa tiger. Kako dela tiger. Pa opica. Kako dela opica. Pa koza. Kako dela koza. Vse so žrle in srle. Jelen je delal in kamela je vzela kruh.

Marko pa Katja sta šla po mesoooo. V Šiško. K teti Mili. Tam je muca. Kako dela, pokaži, kako dela. Iii. Ja, tako. Pa se je Ivan opeknel, ajs. Potem je pa Ivan jokal. Jaaaa. In je prišla Ana. Nana. Njanja. Na obisk. O, kaj je prinesla Ana.

In sta šla po mesoooo. Pa niso imeli nikjer mesa. Kaj bo pa zdaj jedel. In ptički. In Ruli.

Bleka bleka. Potem gremo papa. Avto. Avto avto. Brrrr. Avto.

Po mesoooo. Kupila sta sto kil mesa za našo Djurico. In za Bonita. Pa bosta jedla Ivan in Boni meso, o, kako ga bosta veliko jedla. Bo Ivan kakal. Pa Boni bo tudi kakal. Pa deda bo kakal. Pa Katja bo kakala. Pa Marko bo kakal. Pa Ruli bo kakal. Pa tički bojo kakali. Pa Ana bo kakala. Pa babica bo kakala. A-a-a-a. Pa muca bo kakala. Pa vse živali bojo kakale. In bo pojedel veliko veliko mesa, kot kakšen velik dec. Bo Katja skuhala. Žoga. Peč. Ajs, bo buba buba. To je pač. Kako dela. Kako pa dež dela. Pa veter. Pa Ruli.

In mesar je rekel nate. Tukaj je vaše meso. To je za vašo Djurico, ki je takoooo lačen. Bo rekel. Če hočete še. Kar pridite. Mi imamo ogromno mesa. Lejte, ogromno. In sta šla v gozd. Tam pa je bil volk. Kako dela volk. Pokaži, kateri je volk. No, in volk je rekel. Kam pa kam Katja pa Marko. Ona pa sta rekla. K Ivanu. In kaj ji neseš dobrega. Grrrrrrrrrr. Pa je volk ukradel košaro. In je Marko ustrelil. O, pa je volk padel na tla in je jokal. Ja, buba volka, buba. Je jokal. In je rekel. Oh, Marko, zakaj si me ustrelil, če sem bil samo lačen. Katja je pa rekla. Naš Ivan Tar še nič ni jedel, je lačen. In je volk jokal. Ga je bolelo bolelo. Oh, jaz tudi ne. Jaz pa nimam nobenega, ki bi mi kupil meso. Potem je volk umrl. Ne. Ni umrl. Marko ga je zadel samo malo, da ni bilo nič in se mu je smilil. Nesel ga je v bolnico in tam je volk dobil vsak dan veliko veliko mesa. Ja. No, potem so šli, Marko pa Katja, po gozdu naprej. Pa sta rekla. Kje je naš fantek pantek, kje. Sigurno je lačen in večji. On bi jedel meso. Pa je volk ukradel meso. In je priletel

MAJDA KNE

* * * * *

pišem ti elizabeta
elizabeta ti me motiš

stopinje so tam
skoraj vsak trenutek enake
dolgi moški in kratki ženski koraki

nekaj drugih smehov
so rekli
v resnici pa so zahtevali
o tem bi morali misliti
in res bi morali

videla sem dekle v belem in črnem
verjamem
da ni namenoma v barvah
ki si jih lahko razlagam
če hočem biti kar se da običajna

zmislim si svet
ker moj bog
zakaj pa ne

poslušaj pojo
zavrti mi
kar rada slišim

pod obleko nimam nič
nekoč so mi poskušali očitati
moj objekt opisovanja

v tem trenutku tisoč let
ne dosežem zlih misli
od nekdanj

nič mi ne ostane skrito
o vi pobesneli
končalo se bo
za danes samo
imena

golobček. Kako reče golobček. Ja, tako. In je rekel. Marko pa Katja, hitro pridita v Šiško, ker vas Ivan že čaka. No Marko pa Katja sta se pa v gozdu izgubila. In sta tavalala in tavalala med drevesi. Na tleh je bilo na milijone listja. Ja. In je bila že noč. Pa sta si naredila hišo in sta jokala. Rekla sta. Oj, oj, kje je zdaj naš fantek pantek. Sigurno je že lačen in večji. Potem je Marko rekel. Moja moja. In sta Marko pa Katja pančkala. Pa je Katja zaigrala na klavir in zapela. Taši taši tanana, kumče bače momeka, kum bude sok, kuri faši pok pok pok. Marko je zaigral na kitaro čuk se je oženil, sova ga je vzela. Pa Ivan je zapel. Pa Bara. Pa Maja. Pa Janez. Pa Žare. Pa Maruša. Pa Sergej. Potem je pa Katja zaigrala na klavir jurčku bomo pomagali hišico zgraditi. Ivan je pa igral na boben. In žoga. In Koko. Potem sta pa zakurila peč. Ker je bil dež in veter. In so mimo hodile vse živali. So rekle. Kje pa je Ivan Tar – cele zemlje gospodar. Kje pa je Ivan Tar. Nimava ga. Sta rekla Katja in Marko. Šla sva po meso, pa sva ga tačas zgubila. In zdaj sva se zgubila v gozdu. Ali nam lahko poveste, kje se pride. Živali so rekle. Ne vemo. Mi ne gremo nikoli iz gozda. O. Sva rekla. Kako pa potem lahko poznate našega fantka pantka. Živali so rekle. To pa zato, ker je tako lep. In ker tako diši. O. Sva rekla. Kdo vam je pa povedal. Golobčki. Oni cel dan gledajo v stanovanje. Ja. Ampak golobčki kakajo po balkonu in po oknih. In sta šla po mesoooo. Potem je prilezla še kača in je rekla. Ks ks. Katja pa Marko pa sta tekla, tekla, tekla, tekla. In sta pritekla do Ivana. Ivan je spal. Aja aja. Potem se je pa kar zbudil in je rekel. O, Katja pa Marko, kje imata meso. Volk ga je pojedel, ko ga je Marko ustrelil v nogo. Volk je revež. On nima nobenega in mora sam skrbeti zase. O, zdaj sem pa jaz lačen. Ja, to je pa zato, ker nisi maral kosila. Marko pa Katja, saj nisem bil lačen. Jaz sem že prej vedel, da bom šele zdaj lačen. O, saj mi tudi nismo bili lačni, a ne, Marko, pa smo jedli, pa zdaj nismo nič lačni. Bomo jedli meso. Pa malo vina. In mesoooo. Vidiš, Katja je moja moja. Saj je tvoja. In sta še dolgo dolgo hodila po gozdu, dokler nista našla fantka pantka.

ČE ŠE
NE
VEŠTE

študentski
servis

Ljubljana, Borštnikov trg 2
telefon 20-789

nudi svojim članom-šudentomčasne zaposlitve vseh vrst v času uradnih ur od 9.30 do 13.30, v ponedeljek še od 14. do 15. ure. V soboto je servis zaprt. Vsi ki bi se radi zaposlili, pridite na Študentski servis!

the love song of j. alfred prufrock

j. alfred prufrock
pride v tak dan
ko gre po cesti
pa nikogar več ne sreča
zadosti ima vseh teh popoldnevo
in čajev ob petih
njegova ženska se mu jebe
svoje življenje je že
izmeril s kavrnimi žličkami
hodi takole in pride:
tu je sneg zunaj pa je sonce
tu se ustavi
kaj zdaj
če stopi naprej
se mu čas odpre
postane bog
in najde pot v ljudi in stvari
nobena poezija ni več potrebna
nobeno sonce
sam se mora odločiti
in nihče mu pri tem ne pomaga
do I dare disturb the universe?

j. alfred prufrock
si ne drzne
glasuje za dneve in opravke rok
č so mu znani
glasuje za svet ki je prijazen
v svoji spoznavnosti
kjer ni prežetih hamletovskih vprašanj
kjer se bo v miru staral
in nosil posvaljkane hlače
ne drzne si ker se boji
za trenutek je zrl
skozi priprta vrata
za hip se je zavesa razmaknila
kar je pri tem čutil
ga je temeljno prizadelo
za drobec je bil
a vse zaman

pospravil je kovčke
obleko je spet zložil v omaro
in potni list je romal
nazaj v predal
potovanje se je končalo
še preden se je začelo
vzame sprehajalno palico
počese se na prečo
in je breskve
večer je topel in oktobrski

ko bo novo leto
bo sneg po strehah
in megla po kotih
j. alfred prufrock se bo postaral
mogoče ga bodo prijatelji zapustili
vse pa bo ostalo isto

MIHA AVANZO

OH - GLEJ
PICIKO -
OBISK
IMAMO

HALLO!

utrujenost

MILAN OSRAJNIK

Kako sem prišel sem, ne vem. Pač, prišel sem počasi in bila je tema. Bilo je tudi veliko stopnic: najbrž čez 217. S podplati sem lahko občutil, da so iz betona, torej iz peska, cementa in vode, in ker me je tisti, ki me je vodil, večkrat zadela z ramenom, sklepam, da so bile ozke. Najbrž samo toliko, da sva

lahko šla vzporedno. Vem tudi, da je na obeh straneh ograja. Lesena, ker sem si opraskal dlan. Prasko in kri iz nje sem videl šele tukaj, kjer sem. Vem tudi, da stopnišče večkrat zavije, in sicer desno, najbrž v nadstropjih ali pa celo med njimi, kar je prav tako verjetno. Koliko je stopnic od enega zavoja do drugega, ne vem točno, zdi pa se mi, da jih je dvanajst. Če bi torej poskušal približno ugotoviti, kje sem, bi moral vedeti, kolikokrat zavije stopnišče v desno med enim in drugim nadstropjem, (mislim da enkrat), če nadstropja sploh so in če to, kjer sem, je stolpnica, kakop pač lahko domnevam. Če je tako, v kar pa sploh ne morem biti prepričan in česar ne morem trditi z gotovostjo, ker ni v prostoru ne oken ne vrat, svetloba prihaja od neke izpod stropa in je nedoločna, brez moči, kakor da ne bi bila, kar bi morala biti, sem nekje med osmim in desetim nadstropjem. Tudi za svetlobo ne morem reči ničesar dokončnega, kajti morda prihaja s tal in morda so to, kar je nad mano tla im to, na čemer stojim, strop. Morda pa so to celo stene in sta strop in tla drugje. Z ničemer ne morem dokazati, vendar tudi zanikati ne morem.

Tisti, ki me je privedel sem, je govoril, naj se nikar ne bojim, saj bo vendar prijetno. Mislim, da je bil srečnejši, vsaj nekaj starejši kot jaz, saj je po stopnicah včasih zaostajal. Večkrat je tudi zahropel, kakor da mu v temi zmanjkuje zraka in je bilo kot da vodim jaz njega in ne obratno. Imel je globok glas, to sem videl, ko me je zagledal in rekel: „O, vi ste! Čakam vas že ves svoj čas.“ Drugače pa je govoril napol pridušeno, skoraj sika-joče kot da bi se česa bal, a bil obenem prepričan, da je varen, da se mu ne more nič zgoditi. Morda pa ni bil starejši in ni hropel, ampak se je pretvarjal, morda se je bal, da ga prepoznajo.

Ko mi je odprl vrata in rekel: „Izvolite!“, kar je bilo sicer vljudno, a je imelo prizvok grožnje in nujnosti, nisem za trenutek videl ničesar. Prostor je bil razsvetljen s tisto nedoločeno svetlobo in čeprav ni bila močna, me je oslepila. Ko sem se ji privadil, sem se ozrl po spremljevalcu. Ni ga bilo več. Prostor je bil zaprt, tudi vrat nisem našel. Stal sem sicer kakšne tri korake v prostoru, toliko se mi vsaj zdi, vendar nisem več zagotovo vedel, s katere strani sem prišel. Čeprav bi to moral pričakovati in nekako nevede sem, sem bil kljub temu nepazljiv, nepripravljen. Pozneje sem še večkrat poskušal najti vrata ali vsaj ugotoviti smer iz katere sem prišel, a mi ni uspelo. Opustil sem iskanje, opustil sem tudi misel na beg. Zdela se mi je neumna, saj sem vendar nekako želel, da pridem sem. Če pa bi že našel vrata, so najbrž zaprta in gotovo tisti, ki me je privedel, pazi samo name.

Bil sem utrujen. Vedno sem utrujen, toda tokrat je bila utrujenost skoraj nenavadna. Pojavila se je kot nekakšen sunek, kot se je dogajalo zunaj, kjer sem živel prej, potem pa je počasi izginjala. Mislil sem, da bo minila kakor vedno, a ni. Po prvotnem sunku se je počasi razlezla po vsem telesu kot kakšna mrzla in težka pena. Nenadoma se je pojavil še strah, čisto rahel, skoraj nezaznaven. Bil je brez pravega vzroka, kajti tukaj se nisem imel časa bati. Včasih sta bila oba tako rahla in meglena, da sem že misli, da ju ni več, a sem ju navadno takoj močneje občutil. Kasneje sem celo večkrat pozabil, da sta, privadil sem se in mislim, da bi sedaj prav zaradi tega težko živel zunaj. V prvem sunku utrujenosti sem se hotel uvesti, vendar nisem nikjer našel stola. Tudi mize ni bilo. Bila je samo postelja, zato sem se usedel nanjo. Ker je bila edini večji predmet, ki sem ga videl, sem si pozorneje ogledal. Leseno ogrodje je bilo nizko kakor pri posteljah v internatih ali vojašnicah. Les je bil grob, neobdelan in sem moral paziti, da si nisem

opraskal nog, kajti zdravnika tukaj gotovo niso imeli. Poleg tega pa je vprašanje, če bi sploh prišel, tudi če bi ga potreboval v kakšnem najnujnejšem primeru. Trije vložki, umazano sive barve, ki so ležali na leseni podlagi, so bili pogrnjeni z belo rjuho, ta pa z dvema odejama, tankima in prav tako umazano sive barve. Blazine za vzglavje ni bilo, vendar me ni motilo, ker sem tudi zunaj spal brez nje.

Kasneje, ko se je utrujenost že razgubljala, a je še bila in tako nejasno, da nisem vedel ali je še samo to, kar sem občutil ali pa je z njo že strah ali vznemirjenost, ki je bila še najbolj podobna občutku preganjanja, sem hotel vedeti, koliko je ura. Najprej sem s čisto refleksnim gibom obrnil in privzdignil levo roko tako, da sem videl zapestje, ploškev, kjer bi morala biti ura, vendar je ni bilo. Gotovo sem jo pustil zunaj ali pa sem jo izgubil na poti sem. Potem sem jo pričel iskati v prostoru. Nisem je našel. Če sem pravilno domneval, da sem v stolpnici, sem lahko domneval tudi to, da je blizu ali poleg nje cesta in po njej gotovo vozijo avtomobili.

Torej bi lahko po njihovem zvoku, po tem, kdaj jih je slišati več in pogosteje, določil, kdaj je noč in kdaj je dan. Da bi mi to uspelo, sem prepričan, kajti vem, da so zunaj ljudje, ki se vozijo v službo med peto in šesto uro jutraj in je takrat hrup največji, in po tem bi vedel, da se je pričel tisti del časa, ki je svetloba. Poleg tega vem, da je približno enak hrup proti večeru, med šesto in sedmo uro, kakot to imenujejo zunaj, in po tem bi vedel, da bo počasi temno. Tako bi se lahko vsaj približno orientiral, vendar nisem slišal nobenega hrupa ali kakšnega drugega zvoka in je prostor najbrž tudi zvočno izoliran. Ko pa sem pomislil, da bi bil zvok, ki bi prihajal od zunaj, nekakšna zveza s svetom, v katerem nisem več in ki sem ga zapustil, čeprav sem v njem še bil, vendar drugače, mi je postajalo dejstvo, da ničesar ne slišim, po čemer se bi mogel kakorkoli orientirati in opredeliti, celo vseč.

Tako sem torej tukaj in ničesar ne poskušam spremeniti ali opredeliti. Skoraj bi lahko rekel, da mi je vseč, vendar tudi tega ne morem, ker nimam ničesar nasprotnega, kar bi bilo protiutež in bi omogočalo vrednostno razmerje. Če bi bil zunaj in si bi poskušal vse to predstavljati, bi takoj rekel, da bi mi bilo obupno dolgčas. Pa mi ni in takšna zmota je možna samo zunaj in samo tam je lahko zmota. Če bi rekel in trdil to tukaj, bi bil to nič in ne bi ničesar pomenilo. Bilo bi brez osnove, brez temelja. Celotno utrujenost in strah ne morem trditi zagotovo. Vem, da bi to, kar občutim in potem označim kot utrujenost in strah, tako označil zunaj, ker bi imel poleg še vse drugo, tu pa je ostal samo občutek, nekakšno posebno stanje, za katero bi rekel, da je vse ali pa da je nič. Mislim pa, da je nič in da sta občutka utrujenosti in strahu, če sta občutka, vzrok nič, vendar tega razmerja še sedaj ne morem jasno in razumsko ločiti in opredeliti.

Izmisli sem si tudi igrice. To je stara in dobro znana igrice. Predvsem jo poznajo otroci in spominjam se, da sem se včasih zelo zabaval, ko so jo igrali, vendar sem si jo izmislil na novo in zame ni igrice, ampak to, kar delam. List papirja vzamem tako, da ga držim z desno roko za desni rob, z levo za levega. Z desno roko zdrsim navzdol proti nasprotnemu robu, z levo roko pa preganem list diagonalno navzdol proti nasprotnemu robu, z levo roko pa preganem list diagonalno proti desnemu robu tako, da se lista z robovi natančno prekrivata. Tako nastane levi zgornji del lista nekakšen trikotnik, ki pokriva do roba list pod njim, ki je zato prav takšen trikotnik, spodnji del lista pa ostane v obliki pravokotnika.

potem pa so me v nekem razmaku časa odvedli v drug prostor.

Freaking Out

HI MAN, WE ARE FROM OZ! ME VESELI.

Pogovor (razprava) teče o mamilih. Prva oseba — označena za individualista. Druga oseba — označena za družbo.

INDIVIDUALIST: (zavrne ponujeni sedež in stoji obrnjen z obrazom proti „družbi“). Kot individualist menim, da bi mi moralo biti dovoljeno početi vse, kar mi ugaja. Se strinjate?

DRUŽBA: (odgovarja zelo hitro, kot da bi uganila vprašanje in imela že pripravljen odgovor). Splošno da, dokler s tem ne povzročate težav ali ovirate drugih ljudi. Na primer, dovoljujemo vam narediti samomor, če želite, in pustimo vas plezati po najbolj nevarnih gorah, ne da bi pregledovali vašo opremo ali vašo spretnost. Toda kaznujemo vas za poskus umora ali vožnjo v pijanosti, ker lahko poškodujete sočloveka, ali bi ga lahko.

INDIVIDUALIST: Če uživam mamila, celo če postanem odvisen od njih, je najbolj verjetno, da bom škodoval samo sebi. Torej, zakaj me potem kaznovati?

DRUŽBA: (s poznavalskim nasmehom). To je res, da boš škodoval sebi samemu, razen, če morda navajaš prijatelje k uživanju mamil, res pa je tudi, da se s tem vmešavaš v zadeve vseh nas. Mi smo plačevali tvoje šolanje, hrano in vzgojo. V povračilo pričakujemo od tebe, da boš koristen član družbe, da boš pomagal deželi in plačeval davke. Če boš postal odvisen od mamil, boš morda prenehal delati, zapravljal boš dragocen čas zdravnikov. To pa je vmešavanje v naše zadeve, v zadeve družbe.

INDIVIDUALIST: Toda popolnoma ista stvar je s človekom, ki se ponesreči pri plezanju po gorah. Zakaj potem ne prepovedujete plezanja po gorah?

DRUŽBA: Končno, alpinisti navadno vedo, kaj delajo, tako da so nesreče redke. Uživalci mamil pa so navadno neodgovorne in slabotne osebe, ki potrebujejo zaščito pred zasvojenostjo od mamil.

INDIVIDUALIST: (izgubljaj živce). To imenujete zaščito! Mogoče je zakon proti preprodaji in tihotapljenju zaščita, ampak zapor za uživalce — ne bi rekel, da je!

DRUŽBA: (zmigujoča z rameni). Ne moremo popolnoma preprečiti tihotapljenja in prodaje mamil, torej je to edini način, kako odvrniti ljudi od uživanja!

INDIVIDUALIST: (spet miren, čutiti je delček zagovora v njegovem glasu). Toda večini uživalcev je to vseeno. Tisti pa, ki kljub temu postanejo, kažejo določeno slabost v svoji osebnosti in jih je potrebno zdraviti, ker si navadno ne morejo sami pomagati. Potrebujemo zdravljenje, ne pa zapor!

DRUŽBA: Toda poskušamo jih pozdraviti. Če se prijavite kot uživalec heroína, lahko dobite svojo redno količino in se zdravite, kadar hočete. Če se ne marate prijaviti, je vaša krivda, če vas dobijo in kaznujejo. (Prižge cigareto).

INDIVIDUALIST: To je vse v redu za odvisne od „težkih“ (hard) mamil, toda uživalce „mehkih“ (soft) mamil preganjajo in kaznujejo, četudi so odvisni.

DRUŽBA: Ne pretiravajte! Kakorkoli, njihova odvisnost je posledica slabotne osebnosti. Njihovo telo ne zahteva mamila. Lahko prenehajo, če bi le hoteli. In ker nočejo, jih moramo k temu prisiliti s kaznijo!

INDIVIDUALIST: Toda zakaj mislite, da jim morate prepovedati uživanje mamil? Nikogar ne silite, da bi prenehal kaditi tobak ali piti alkohol, čeprav se uničuje ravno v tolikšni meri kot uživalci „mehkih“ mamil (Gleda v Družbino cigareto).

DRUŽBA: Ne strinjam se s tem; kajenje in pitje sta tako splošno v navadi, da ne moremo siliti ljudi naj nehajo. Vse, kar lahko naredimo, je kontrola prodaje in reklame. „Mehka“ mamila niso del našega življenja in ne nameravamo jih narediti za to. Kakorkoli, bodimo razumni. Zahtevate, da kontroliramo zdravila, da bi preprečili tragedije, kot je bila s tabletami thalidomide. Zakaj potem ne sprejmete naše kontrole nad uživalci mamil?

INDIVIDUALIST: Saj bi jo, ko bi jim dali možnost.

DRUŽBA: Žal mi je, da mislite, da jim tega ne dajemo. Dobro, mislim, da je bolje, da prenehava. Videti je, da noben od naju ne želi spremeniti svojega mnenja...

Ta pogovor lahko nadaljujete kjerkoli hočete in kakorkoli hočete, če hočete seveda...

(prevod)

CRUMB

— Prodajalec alkohola žive od prodajanja smrti in klanja otročičkov, od propadanja duha in nemoralnosti, jetike in še hujših bolezni, od zločina in obubožanja, od propada telesa in duha v tisočih oblikah...

(Iz „Alfred E. Smith“ — napisano v času prohibicije v USA — H. Moskowitz)

TUKAJ ZOMČEK! OVDEJ

Zoom jaz nisem, jaz sem zoomček kdo me takega bo bra!?

Nisem bum, sem majhen bumček, nič ne počil, mal pokljal.

Resno me noben ne vzame, sem nesrečen kot poet. Kislo smejem se iz slame, ki začela je goreti.

Se so punkti, tja bi špikal, malo v njih in še drugam. Se bi po svinjaki stikal — v prejšnji cifri glej seznam.

➔ ŽRTEV PREKOMERNEGA KAJENJA HAŠIŠA!

— V mnogih primerih je njihova (uživalcev mamil) inhibicija zatrta, kar povzroča — zločine, rope, spolne ekscese (ki pogosto pripeljejo do veneričnih obolenj), umore, moralno propalost in smrt.

(Izveček iz poročila Nacionalnega združenja za borbo proti mamilom, 1967, Anglija)

ČRN DAN ZA JUGOSLOVANSKE OMAMILJENCE

Naši domači ljubitelji hashisha so komaj preživeli grozen udarec, ko so prejšnji petek v TE Kolubara požgali 283,2 kg carinsko zaplenjenega hashisha. Toda izgubili so samo bitko, ne pa vojne!

**ne rabim elesdija
ne rabim marihuane**

**z eno flašo šnopca
letim Sredi ljubljane**

teze za študentsko gibanje

I.

Govori se, da smo študentje večidel politično in tudi kulturno pasivni. To ni res, kajti študentje so aktivni v svojih okoljih, in to veliko bolj kot druge skupine ljudi; v svojih okoljih predstavljajo najaktivnejši del prebivalstva in njegov kritični del. Toda tega ne počno kot študentje, temveč kot zasebniki, njihova mnenja so čutena kot zasebniška in tako tudi dejansko so. Če hočemo imeti kako študentsko gibanje, moramo spremeniti odnos študentov do svoje vloge v družbi, njihova mnenja in kritike morajo biti čutena kot študentska in ne samo kot zasebniška. Da pa bi prišli do takšne zavesti, moramo izvesti integracijo študentske kritične moči, najti neko okolje, kjer bosta njihova kritika in njihov pomislek sploh bivala pristno, iz katerega se bo širila tudi navzven v druga okolja in to organizirano. V tem okolju mora biti razvita potreba po sodelovanju in so-mišljenju študentov v vseh bistvenih dogajanjih.

Takšno okolje nam nudi le univerza. Le v tej sredini lahko študent primarno razvija svojo bit. Le tu je vsaka študentova misel resnično šteta kot študentska in ne kot misel zasebnika. Študentsko gibanje mora torej začeti na univerzi in izhajati iz univerze. Toda to velja za celotno njegovo dejavnost: študijsko, intelektualno sploh, kulturno, skratka integracija študentove osebnosti se mora dogajati v tem, študentskem okolju in ne zunaj njega, če naj nastane kako študentsko gibanje, ki ga bo študent čutil kot svojo potrebo. V tem gibanju mora najti možnost za razvoj svoje osebnosti, gibanje mora stvarno negirati odtujenosti, ki zadevajo študenta kot študenta in kot človeka nasploh, skratka njegove študentske potrebe in zahteve morajo biti tudi njegove človeške potrebe, in obratno. Tako to gibanje ne bo eno od mnogih gibanj, organizacij itd., v katera lahko poljubno vstopa ali izstopa, temveč ga mora kot študenta že nekako obvezovati in opredeljevati, čuteno mora biti kot njegovo gibanje (toda ne mislim tu stranke, ki ravno čisto parcialno opredeljuje in zadovoljuje človeka-zasebnika, v stranko, ki ne raste iz njegovega življenjskega položaja, temveč se vanjo vključuje naključno, glede na svoj življenjski položaj). Tedaj pa mora začutiti študent svoj položaj kot življenjski, eksistencialni položaj. Torej mora študent kot človek imeti potrebo po univerzi kot komu in po študiju kot delu, univerza pa mora imeti potrebo po študentu kot človeku, če naj sploh bo družbeno relevantna ustanova. Študent mora zato spoznati, da svoje dileme lahko reši le, če jih najprej reši na univerzi. Univerza mora dati študentu možnost za takšno človeškost, ki mu bo omogočala razreševati tudi njegove splošne človeške krize, in to z medčloveškimi in delovnimi razmerji, ki vladajo na njej. Če želimo kako koristno in uspešno reformo univerze, moramo uresničiti to zahtevo, če želimo uspešno in potrebno študentsko gibanje, se moramo zavzeti za takšno univerzo; reforma univerze mora torej postati bistvena potreba študentov.

Tej zahtevi študentov se enakopravno pridružujejo tudi zahteve za takšno novo univerzo, ki jih izražajo najnaprednejši deli inteligence, ki jih položaj v lastnem življenjskem okolju sili v nov poglavljen in kritičen študij, ki ga niso bili deležni na univerzi, v nov način znanstvenega dela, torej v novo znanost in v nove medčloveške odnose. Zato morajo študentje stopiti v široko delovno in bojno zvezo s temi proletarci-intelektualci (pa tudi delavci, ki jih položaj sili v izražanje njihovih zahtev, to izražanje pa zopet lahko da samo napredna inteligenca in študentje) – takšne zveze tvorijo novo razredno vez. Le takšna zveza bi lahko povezala reformne tokove v družbi z reformo univerze v eno samo reformo, pravzaprav sedaj ne več reformo, temveč revolucijo (permanentno in totalno: znanstveni tehnološki, študentski, socialni vidik itd.). Tedaj bi šlo za podružbljenje univerze in „univerznost“ družbe (ko univerza ni neki krajevno in časovno omejen življenjski prostor, temveč vključuje vase večino ljudi, ko jim omogoča permanentni študij; univerza bi tedaj segala v globalo družbo). Univerza postaja v tem toku kritična in avtonomna konstituenta novih družbenih odnosov.

S tem, ko bi študentje odhajali na svoja delovna mesta, bi morali zanesti svoj kritični duh v svoja nova okolja in se tam povezati z vsemi naprednimi in radikalnimi ljudmi tega okolja. Tako bi se najbolj pristno nadaljevala in prežemala reforma univerze, univerza namreč ni postavljena izven družbe in šele kasneje išče zvezo z njo. Izhajati iz takšnih napačnih predpostavk pomeni zlonamerno diskvalifikacijo univerze in njenih delavcev in pomaga ohranjati reprodukcijo obstoječih alineacij ter potovalnih razmerij med ljudmi tako na univerzi kot v družbi.

II.

Gibanje ne nastane samo zaradi sebe, temveč je izraz skupnih zahtev individuov, ki se vanj združujejo. Vsaka zahteva meri na neko situacijo krize in izraža potrebo po njeni ukinitvi. Ker je gibanje študentov doma na univerzi in tako tudi v družbi, izhajajo zahteve študentov iz krize univerze in izražajo zahtevo po ukinjanju te krize, torej zahtevajo novo univerzo, t. j. univerzo, ki bo omogočala prej omenjeno celovito življenje študenta (misel na delo). Danes smo v položaju, ko bi moral biti univerzitetni študij možnost za vse, neka obvezna faza človekovega življenja, če hoče biti človeško. Ne iti skozi univerzo, danes torej pomeni ostati v veliki večini pod nivojem človečnosti našega časa, pomeni biti še v večji meri kot sicer, izpostavljen alienaciji in manipulaciji. Zato je zahteva študentov po reformi univerze dejansko družbena zahteva in nikjer drugje ne more biti reforma univerze bolj temeljito in prizadeto postavljena. Nobeni gospodarski in državni interesi ne izražajo bistva te reforme, gredo mimo njega, ko postavljajo tehnokratske in ekonomistične in funkcionalistične vizije reforme. Vsa družba ima interes za novo univerzo, toda ta interes lahko dejansko in jasno izrazijo le študentje in ostali proletarizirani delavci univerze (asistenti in nekateri profesorji iz nepriviligiranih panog družbene dejavnosti). Le-ti lahko zadenejo v živo in res: vsi drugi projekti izražajo samo parcialne interese in dejansko izražajo željo po ukinitvi univerze, ne pa po novi uspešni univerzi. Zato je le zahteva študentov, artikularizirana v študentskem gibanju, revolucionarna zahteva, kajti edino ta izraža potrebo po radikalno novi univerzi, ki ne bi odtujevala ljudi, ki sodelujejo v univerzitetnem procesu.

Vidimo tri bistvene zahteve, ki jih postavlja študentsko gibanje glede univerze:

1. Zahteva po takem študiju, ki bo omogočal širok in vsestranski razvoj individuov, kjer študij ne bo človeku neka parcialna zadeva, temveč življenjska-eksistencialna. To je zahteva po študiju kot osvobodilnem delu.

2. Učno-vzgojni proces naj zadene vse prisotne na univerzi, na univerzi naj bodo vsi študentje, torej naj univerza omogoča permanenten študij in takšne odnose med ljudmi, ki ne bodo izhajali iz delitve dela (na ukazovalno in izvršilno), ali jo povzročali. To je zahteva po samoupravi demokratičnosti na univerzi, po študentu kot subjektu procesa.

3. Univerza naj goji kritično znanost, naj se bori proti pozitivizmu (glej članek o reformi univerze) sodobne znanosti, torej naj bo univerzitetni študij boj za novo znanost in boj za vzgojo človeka kot kritičnega subjekta, ki bo to znanost potreboval.

Univerza naj bo dostopna vsem in vedno. Torej naj se ne približa samo univerza družbi, temveč naj tudi družba postane univerzitetna, torej mora potrebovati prav takšno univerzo zaradi lastnega obstoja in razvoja.

III.

To so zahteve, ki zadevajo tako socialne kot politične razmere v naši družbi in iz teh zahtev se gradi bistvena in zdrava političnost študentskega gibanja. Kot poglavitni nosilec teh zahtev in projektor in kot sila, ki naj se bori za njihovo realizacijo, saj se lahko ohrani le v tem boju in zaradi tega boja, je tako pojmovano študentsko gibanje subjekt neke revolucionarne akcije, ki pa se ne omejuje samo na neposredno okolje univerze, temveč tudi v družbo, ko se bori za takšno družbo, ki bo resnično potrebovala tako revolucionarno univerzo. Zato so študentje tudi obči revolucionarni faktor in to bistveni, saj bodo uspešne družbene spremembe možne le, če se bo spremenila univerza. Nikjer se namreč ne prepletajo družbena protislovja v tako jasni in racionalni formi, kot na univerzi. Prav zato se da le iz univerze jasno in racionalno uvideti in razrešiti ta protislovja; seveda to velja le za univerzo, ki je odločno krenila na pot revolucioniranja same sebe. Univerza tedaj vpliva kot pozitivna provokacija, ki sili v širše družbene spremembe, ki sili družbo na pot permanentne revolucije. Tudi tu deluje univerza v družbi predvsem preko študentov in študentskega gibanja, ki je tudi pozitivna provokacija v smeri nove univerze na sami univerzi.

Če hoče torej biti študentsko gibanje družbeno in politično uspešno in subjekt družbeno-političnih akcij, si ne sme izbirati nekih (že danih) političnih in družbenih problemov iz splošne zaloge teh problemov, temveč najprej razčistiti s tem, kaj

je njegov primarni politični in družbeni interes in izhajati iz te analize, ki mora teči neprenehoma. Le v tem primeru bo to permanentno gibanje, ki bo uspešno prevladovalo protislovje med spontanostjo in organiziranostjo, bo novo politično gibanje, ki bo odpiralo tudi nova vprašanja in probleme in si s tem zagotavljalo nek „ugled“ in vpliv, kar je pogoj njegovi uspešnosti.

V nasprotnem primeru bomo imeli zaporedje spontanosti in kvečjemu glasnih akcij, ki ne bodo vodile nikamor in ki ne bodo zagotavljale neke kontinuitete gibanja. Tako bodo še naprej stale na eni strani študentske (forumske) organizacije, na drugi strani pa masa študentov, ki se kdaj pa kdaj razburja, kar je v bistvu le reklamna poteza, ki nikogar ne prepriča in ni nikomur nevarna.

ANDREJ ULE

minimalni politično usmerjevalni program IO SS

1. Permanentno združevanje in aktiviranje koherentnih revolucionarnih skupin: del študentske populacije, zavzete za reševanje temeljnih vprašanj družbe in družbenih odnosov, napredne inteligence, ki ji družbeni institucionalizem in vsiljeni odnosi na univerzi onemogočajo naprednost, in družbeni sloji, ki jim nedemokratični izobraževalni sistem onemogoča razvoj lastnih sposobnosti – osebnosti, ter združevanje in usklajevanje naprednih študentskih interesov ob koncipiranju temeljnega, dolgoročnega programa SS.

2. Nadaljnja realizacija teženj napredne študentske populacije po avtonomnem vključevanju v družbeno politične tokove, z lastnim originalnim konceptom revolucioniranja odnosov in institucij ob programski usmeritvi aktivnosti IO od enostranskega vključevanja v politične institucije na škodo komunikativnosti s študentskim zaledjem: prekvalifikacija od strokovnopolitičnega v organizacijsko političen strokovno izvršilni organ SS.

3. Razširjati oblike najširše neposredne komunikativnosti s študentskim zaledjem: skupščina, diskusijski zbori, mediji obveščanja idr.

4. V prihajajočem volilnem obdobju v samoupravne organe fakultet, univerze in skupnosti s politično akcijo omogočiti in izkoristiti vplivnost za združevanje in zadovoljevanje študentskih naprednih in specifičnih interesov preko oblik samoupravnega sodelovanja.

S seje IO SS 10. 6. 1970

nekaj uvodnih stališč

O KONCEPTU TEMELJNEGA PROGRAMA SS

Program SS naj predstavlja akcijsko analizo sistema in odnosov na univerzi ter položaja in vloge študentov v tem sistemu na osnovi analize družbenoekonomskega sistema, odnosov in procesov, ki obstoječe odnose in sistem univerze pogojujejo.

Obstoječi vsiljeni sistem odnosov na univerzi onemogoča enakopravnost in vplivnost samoupravne študentske akcije, ki naj ta sistem spreminja in izpopolnjuje. Družbena diferenciacija, materialna selekcija kot nedemokratski princip izobraževalne selekcije, samoreprodukcija razslojenosti študentske populacije in sočasno rezultati razvoja reforme izobraževanja, predvsem univerze (odsotnost študentov pri samoupravnem odločanju o pogojih, programu, rezultatih in vrednotenju lastnega dela), pogojujejo in determinirajo položaj in kritični odnos študentov do problematike izobraževanja in temeljnih vprašanj obče družbe.

Tako mora temeljiti programska usmeritev študentskega gibanja na ugotavljanju in analizi zakonitosti in odvisnosti odnosa med univerzo in družbo in njenih struktur.

Razdrobljenost in zaprtost revolucionarnih prizadevanj posameznih družbenih skupin sta vzrok za neodmevnost in nevlivnost akcije študentskega gibanja in posledica demonstrativnega izražanja zahtev, apriornega opozicijskega, relativne politične izolacije in podobnega. Kvalitativna programska preusmerjenost študentske akcije zahteva ohranitev izraza zgodovinske vloge študentov in napredne inteligence v političnem zavezništvu z delavskim razredom kot nosilcem revolucionarne zavesti in akcije.

Programska usmeritev študentskega gibanja za reševanje univerzitetne problematike, spreminjanja lastnega družbenega statusa in zavzetost do reševanja temeljnih družbenih vprašanj zahteva združevanje, usklajevanje in zadovoljevanje interesov vseh revolucionarnih družbenih subjektov; tako študentsko gibanje opredeljuje svojo aktivnost kot revolucionarno-socialistično, za svoj cilj in vrednoto pa smatra uveljavitev samoupravljanja in spreminjanja sistema in odnosov, ki principo in možnosti samoupravnega soodločanja zavirajo.

Navedena stališča naj ob priloženih programskih konceptih služijo kot okvir, v katerega naj se vključijo z lastnimi programi organizacije SS, študentske politične skupine, delovne grupe idr. in tako ustvarijo pogoje za dolgoročno, kontinuirano programsko usmeritev študentskega gibanja na ljubljanski univerzi.

IO SS

zakaj protestiramo in kaj nas resnično skrbi

Svetovni položaj se v zadnjih letih izredno zaostre: junjska vojna na Bližnjem Vzhodu, vpletenost imperialističnih sil v Nigerijsko vojno, zadušitev revolucionarnega gibanja v Franciji, fašistični državni udar v Grčiji, intervencija v ČSSR in cela vrsta drugih udarov in intervencij najetih kontrarevolucij, inspiriranih od ene ali druge velesile. Opazujemo rast totalitarizma in fašistoidne vladavine po vsem svetu. Vršijo se priprave na prvo vojno med državami, ki se sklicujejo na svojo socialistično naravo. Vazalske pogodbe bodo vodile „dobre vojske Svejke“ v vojno na mongolskih stepah. Obe svetovni velesili si že odkrito lastita vlogo svetovnih žandarjev in dušilcev revolucij po vsem svetu. Ob tem se sprašujemo vedno znova po kompenzacijskih pogodbah med obema supersilama. Kako te kompenzacije zadevajo nas? Ali bomo tudi mi morali loviti ravnotežje kot Kambodža, ki je morala dopuščati terorizem vseh strani? Čedalje bolj se krepi tudi notranji teror znotraj obeh supersil in njihovih vazalov, razvijajo se subtilne tehnike za zatiranje demonstracij in za odpravljanje protesta sploh (ideološke, psihološke in fizične), kar kaže na vse strahotnejšo perverzijo sistemov, ki ohranjajo establishmente velesil.

Ob vsem tem izražamo zaskrbljenost ob pomanjkanju jasno začrtanega socialnega programa Jugoslavije. Kot socialni program Jugoslavije navzven nam je sprejemljiva samo politika, ki teži po revolucioniranju sveta. Le v tem kontekstu vidimo pomen aktivne miroлюбne koexistence, kajti tako je bila ta ideja mišljena, ko je bila prvič izgovorjena. Tudi besede, kot sta politika neangažiranosti in samoupravljanje, sta danes malo zgovorni in bi ju bilo na novo tematizirati. Samoupravljanje je še vedno socialni cilj, ki je mišljen kot realizacija socialnega programa Jugoslavije navznoter.

Izražamo zaskrbljenost ob igračkanju z integriteto Jugoslavije kot mnogonacionalne skupnosti – nevarnost fifty : fifty delitve Jugoslavije med blokoma, ki za Slovenijo poleg vseh drugih socialnih nesreč pomeni še izgubo Primorja. Italijanski ire-

dentisti dajejo v znanih italijanskih časopisih izjave o tem, da se vprašanje meje še ne odpira samo zaradi prisotnosti Tita, ki je legendarna osebnost. Po drugi strani pa nam Sovjetska zveza kani ob prvi priložnosti uvoziti socializem. Po svetu se plečejo različne zgodbe in načrti za prihodnost Jugoslavije, mi pa o tem ne vemo, skoraj nič. V Jugoslaviji je nevarnost ene hegemonije, bodisi zveze dveh hegemonij nad narodi Jugoslavije. Zopet se kaže možnost, da slepota nacionalističnega politikanstva potegne skozi našo državo krvavo mejo.

Menimo, da sredstva obveščanja ne opravljajo svoje naloge. Manipulirane informacije o zunanjem položaju ustrezajo zgolj potrebam diplomacije in sicer opravičevanju že izvršenih dejanj ali dejanj, ki so v teku, ne omogočajo pa temeljne samoupravne in demokratične pravice biti soustvarjalec zunanje politike. Naš občan lahko samo z osuplostjo spremlja zanj nepričakovane preobrate, tako v zadnjih letih: Gana, Indonezija, Nigerija, ZAR, Kambodža in mnoge druge. O vlogi naših diplomatskih predstavništev v svetu in predvsem v nerazvitem svetu se niti ne sprašujemo. Ta neudeležnost vodi do otopenosti in do tega da se horizont občana omejuje na domače dvorišče in se lahko povzpne kvečjemu do kavarniškega politiziranja. Isto velja v enaki ali še večji meri za informacije o notranjih vprašanjih. Metoda prepovedovanja širjenja raznih brošur in knjig z po naše bolj ali manj vprašljivo vsebino je ob predpostavljani zrelosti občanov neumestna.

Naša zunanja politika se nam zdi parcializirana in večkrat skrajno prakticistična, včasih pa kar naravnost nenačelna. Iz zadnjega časa je najbolj boleč primer Grčija, naša fašistična sosedka. Da nas hvalijo fašistični oblastniki, kar po TANJUGU povzema „Delo“, mora boleti slehernega demokrata, ne samo samoupravnega. Celotno meščanske stranke centra bi zelo nerade poslušale take vrste komplimente.

Nekritično se v znanosti in v politiki sprejemajo legitimacijski sistemi poznega kapitalizma kot edino alternativo stalinistično dirigirani družbi, krepi se moč managerskih struktur pri vodenju gospodarstva. Dejanska alternativa obema tema sistemoma manipulacije, ki je v ideji samoupravne družbe, pa se ne pogloblja, temveč že od dosežnega najpogostejše pada v golo hvalisanje. Kot gole fraze se uporabljajo kategorije, ki bi zahtevale znanstvene osvetlitve: potrošniška družba, sodobne oblike vodenja, futurologija itd. Tudi to vodi do izsušitve javnosti, do situacije, ko relevantna javnost, ki bi zahtevala in s tem omogočala demokratično politiko, čedalje bolj izginja, ko se množice spreminjajo v nedoletno maso, katero naj vodijo razsvetljene elite. V to vlogo elite so zaradi take prakse potisnjeni tudi tisti v političnih vodstvih, ki so po prepričanju iskreni demokrati.

Zavzemamo se za odločen obračun s karizmom in politikanstvom, tembolj v zaostreni mednarodni situaciji, zakaj karieriisti in politikaniti so tisti, ki bi v primeru tuje intervencije brž sklenili aranžmaje z uvoženimi in kvizlinškimi oblastniki.

Ugotavljamo, da v tem trenutku kljub objektivnemu skupnemu interesu vseh Slovencev in vseh Jugoslovancev za ohranitev Jugoslavije, torej za ohranitev edine politično socialne tvorbe, v kateri lahko živimo in preživimo, subjektivno ta interes ni navzoč v zavesti slehernika. Zbrani na sestanku organizacije Zveze komunistov – filozofov se obračamo na vse druge ljudi z revolucionarnim prepričanjem, komuniste in nekomuniste, posebej na univerzi s pričujočimi ugotovitvami in s pozivom naj razmislijo o možnih akcijah, v katerih naj se izrazijo naša skupna hotenja. Protestna zborovanja naj postanejo permanentna praksa in naj ne bodo le ex post podpiranje naše diplomacije temveč naše naloge diplomaciji; teach-in, ustvarjanje demokratičnega javnega mnenja sploh. Manifestirajmo svoja hotenja tudi z lepaki in sploh pismenimi dokumenti, pisanjem v tisku in stalno sodelujmo z drugimi študentskimi in ostalimi revolucionarnimi skupinami po svetu! Demaskirajmo tisto prakso, zaradi katere so vse te besede in akcije prišle na slab glas kot čvekanje in goli aktivizem! To ne počenjam iz neke naivnolevičarske utopije, da bodo naša dejanja neposredno podirala svetovni imperializem, temveč predvsem zaradi uditve svoje lastne revolucionarne zavesti, zaradi očiščenja skozi resnico, ki pomeni tudi angažiranje v sedaj prisotni naši politiki, le s tem bomo v lastni zavesti in pri nas samih napravili oviro imperialistični akciji, ki nam preti.

Vam, „realisti“, ki nas zavračate kot utopiste, velja le: „Sayons realistes, demandos impossible!“ in še „Man muss so radikal sein Wie die Wirklichkeit!“ (Brecht).

Posmehujemo se nedolžnim otroškim fantazijam o nekakšni evropeizirani Sloveniji (+ Hrvaški), cvetoči deželici sredi Evrope. Dežela, ki je šla skozi prvo fazo socialistične revolucije, se niti v sanjah ne sme zadovoljevati z vlogo drugega Luxemburga. Boj sanjam, da je tak položaj sploh mogoč!

V svetovnih načrtih za urbanizacijo je za naše ozemlje predvidena za leto 2000 gostota prebivalstva podoba saharški. Slovenija je porinjena v vlogo

provincije in prehodnega ozemlja. V zgodovini ni nič zastoj. Perspektive Slovenije so le v Jugoslaviji kot celoti. Seveda gre tu za razčlenjeno celoto za razvoj te celote ob upoštevanju vseh legitimnih posebnosti in razvoja vseh narodov in narodnostnih skupin, ki žive v Jugoslaviji. Jugoslavija nas zanima kot socialni program in ne kot neka lingvistična ali južnoslovenska združba.

Edina alternativa za živi obstoj Jugoslavije oziroma Slovenije je izpeljava revolucije v svetu. Pa če to izgleda še tako nemožno. Naš položaj je pač tak in moramo se boriti proti vsem iluzijam, ki hočejo biti alternative. Bodimo zvesti svoji poti in si recimo z Luthrom: „Tu sem in tu stojim in ne morem drugače!“ Svoja stališča moramo izpovedati javno in neprestano in ne samo ob slovesnih priložnostih, ko se to samo po sebi razume. Gospodarska škoda, ki bi jo s tem povzročili, nam ne bi smela pomeniti več kot zvestoba našim načelom. V času, ko se naši dosežki in načrti vsak dan lahko razblinijo v nič, ne smemo skrivati svojega obraza – lahko ga izgubimo.

„Proletarske revolucije... nepretrgoma kritizirajo same sebe, se ne prenehoma ustavljajo v svojem lastnem toku, povračajo se k na videz doseženemu, da bi začele spet znova, rogajo se neusmiljeno – temeljito polovičarstvu, šibkosti in klavnosti svojih prvih poizkusov, zdi se da mečejo svojega nasprotnika le zato na tla, da bi se napil iz zemlje novih moči in da bi nato še ogromnejši znova vstal proti njim, vedno znova se zgroze pred nedoločeno ogromnostjo svojih lastnih ciljev, dokler ne pridejo do položaja, ki popolnoma onemogoča vrnitev in ko razmere same kličejo!“

Hic Rhodus, hic salta!
Tu je roža, tu pleši!“

(Marx: XVIII brumaire L. Bonaparteja)

Ta stališča o svetovni in notranjopolitični situaciji so bila sprejeta na sestanku organizacije Zveze komunistov oddelka za filozofijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani 15. maja 1970. Naša temeljna prepričanja izsevajo ob teh stališčih, ki jih objavljamo kot odmev na Kambodžo, ki zopet kaže na resnost svetovne situacije in implikacij, ki jih opazimo tudi doma.

Podpisi: Marjan Čenar, Božidar Debenjak, Vida Dimc, Jelena Gačša, Ferdo Kavčnik, Darko Štrajn, Ivam Tomič, Cvetka Tot, Brane Troha, Andrej Ule, Jože Vilfan, Marijan Vitez (nečlan), Andreja Zadnikar.

V Ljubljani 15. maja 1970

možnosti za revolucionarno akcijo na univerzi

PROLETARCI, ZDRUŽITE SE!

PROLETARIAT UNIVERZE

KAJ ŽELIMO REFORMIRATI?

Zadali smo si nalogo univerzo reformirati. Reformirati na tak način, da študente aktivneje vključimo v pedagoško-znanstveno delo, da opuščamo enciklopedičnost ter katedrsko podajanje snovi, da odpremo katedre interdisciplinarnemu sodelovanju, da postane kvaliteta pedagoškega in znanstvenega dela edini kriterij za napredovanje pedagoških delavcev, ter ne nazadnje, da razvijemo na fakultetah in univerzah samoupravo tako, da to ne bo samo samouprava profesorjev, temveč vseh, ki delajo na univerzi, od študentov in asistentov do profesorjev.

ZAKAJ ŽELIMO UNIVERZO REFORMIRATI?

Za uspešen razvoj znanosti, gospodarstva in socialističnih družbenih odnosov je v našem prostoru neogibno potrebna prava, učinkovita univerza.

KAKO USPEVA REFORMA UNIVERZE?

Razen številnih visoko zvenceh deklaracij in nekaterih drobnih izboljšav ni opaziti vidnejših uspehov. Pomanjkanje sredstev (kot izgovor za neuspeh reforme) nas ne more opravičevati. Reformirana, navzven odprta univerza bi bila sposobna angažirati tudi več družbenih sredstev za potrebe visokošolskega študija in za potrebe znanosti.

ZAKAJ REFORMA UNIVERZE NI USPEŠNA?

Reformi univerze nihče javno ne nasprotuje. Torej je dejavnost proti prizadevanjem reforme nejavna. Nejavna aktivnost proti javnemu delovanju večine je sabotaža.

KDO SABOTIRA REFORMSKA PRIZADEVANJA?

Saboter reformskih prizadevanj na univerzi je prav gotovo lahko le tisti, ki bi z reformo kaj izgubil. Kaj ogroža reformo? Reforma ogroža sinekure in preljudi mir. Saboterji reforme so predvsem lastniki sinekur, to so tisti, katerih položaj na univerzi ne temelji na njihovih SEDANJIH DELOVNIH USPEHIH.

KJE DELUJEJO SABOTERJI?

Saboterji delujejo povsod tam, kjer se da vplivati in delovati. To jim je omogočeno, ker je razvitost resničnega samoupravljanja in javnost dela samoupravnih organov na univerzi razmeroma slaba. Večina delovnih ljudi (študenti) ima skorajda le simbolične samoupravne pravice. Dejanske samoupravne možnosti asistentov na nekaterih fakultetah niso bistveno večje. Tudi osnovne organizacije ZK so eno od področij delovanja saboterjev. Primeri takih sabotaz: z neudeležbo na konferenci osnovne organizacije se da preprečiti sklepčnost in s tem sprejemanje sklepov, z medklicjo na sestankih se da zmotiti in razvodeniti diskusijo.

KDO JE NEPOSREDNO ZINTERESIRAN ZA REFORMO?

Poleg družbe v celoti so na univerzi za reformo zainteresirani STUDENTI KOT CELOTA, ne pa posamezni študenti. Študent se začne živahneje zanimati za problematiko fakultete šele v tretjem in četrtem letniku. To pa je tako pozno, da ne more več pričakovati, da bi bil tudi sam deležen eventualnih pozitivnih rezultatov reforme univerze. V primerjavi s tem pa zaradi aktivnosti v reformskih prizadevanjih posamezen študent lahko veliko izgubi. Poleg časa, ki bi ga za to dejavnost izgubil, mu lahko škodujejo zamere posameznim profesorjem (kar je na svoji koži že občutilo več študentov in celo nek docent). Poleg študentov so za reformo zainteresirani tudi vsi sposobnejši znanstveni in pedagoški delavci, saj bi dobili ustrezno okolje za delo in za uspešno širjenje rezultatov svojega dela šele z reformirano univerzo.

KDO JE PROLETAREC?

Od sposobnih znanstvenih in pedagoških delavcev, ki bi z reformo veliko pridobili, lahko štejemo med univerzitetni proletarijat le tiste, ki tudi pri neuspehi akciji (kar je zelo možno, z ozirom na moč kontrarevolucionarnih sil) za reformo ne bi mogli izgubiti ničesar „razen okov“. Ti proletarci pa lahko okove, ki jih vežejo pri znanstveno-pedagoškem delu, izgube na dva načina. Prvi individualističen način je odhod znanstvenikov v inozemstvo, v mlade, dinamične izvenuniverzitetne institute in v gospodarstvo, kjer so predvsem ugodnejši pogoji za uveljavljanje svoje sposobnosti. (Ena od latentnih oblik tega odhoda z univerze je nepriavljanje sposobnih diplomantov na razpise asistent-skih mest). Drug, revolucionaren način izgubljanja okov pa je skupna akcija univerzitetnega proletariata za reformo in za razkrinkanje saboterjev. PROLETARCI, ZDRUŽITE SE!

kriza znanosti v kri- zi družbe in refor- ma univerze

Univerza predstavlja v sodobnih družbah vrh izobraževalnega procesa, podaja kolikor mogoče zaključeno podobo človeškega znanja, ki ga je uspešno neki družbi razvil v nekem obdobju. To znanje je posredovano tako skozi zgodovino, kot tudi v izmenjavo spoznanj in znanja, ki je zrastle na njenih tleh s spoznanji in znanjem, ki ga je doseglo vse človeštvo do takrat. Ta odprtost, tako do historičnosti človeškega znanja kot tudi do njegove svetovnosti, je pogoj za to, da neko znanje v neki družbi postane ob plodnem (ustvarjalnem) stiku s potrebami te družbe in njeno lastno znanstveno produkcijo renično človeško znanje. Tu mislim na takšno znanje, kakršno neka družba (ali kar človeštvo) nujno potrebuje za svoj obstoj in razvoj in ki omogoča individuum kar najbolj humano življenje. Torej mora to znanje vsebovati na nek bistven način v sebi vso dosedajšnjo človeško prakso in hkrati omogočati nove in širše zamahe človeške prakse (tj. humanizacije sveta) danes in jutri. Torej mora biti to znanje učinkovito, tj. zmožno vključevanja v najvišje organizirane oblike človeške prakse – znanost in tehniko. V kolikor ni te ustvarjalne povezave s produkcijo in izrazo človeškega znanja, znanje ni dejanska sila, ni človeška potreba, je gola vednost; v najboljšem primeru sistem nekih spoznanj, nima pa nobene resnosti, ki bi izvirala iz težnje po odkrivanju resnice, zato ne more biti sprejeto v sistem znanosti. Tako „znanje“ postane samo sebi namen. Tehnika, ki ostane brez žive povezave z dejansko znanostjo, pa po-

stane bolj ali manj spretno igrakanje in ponavljanje starih vzorcev. Družba, v kateri ni živega znanja (dejanske znanosti) in njene ustvarjalne uporabe v praksi, nujno stari, postaja nezmožna lastne reprodukcije in razvoja, ni na nivoju svojega časa, pa če se tudi imenuje socialistična. Gotovo, da neko znanje ne more biti niti dojetjo niti predano niti uporabljeno, če ni skoncentrirano na manjše enote, ki pa vsebujejo vse bistvene elemente tega znanja in njihove bistvene vezi, torej teoretske sisteme. Tak sistem mora v znanstveni praksi pokazati svojo vrednost. V njej prehaja teorija iz svoje koncentrirane oblike v totalizacijo in mora pojasniti čim več dejstev, ki jih pokriva neko znanje. Teorija torej služi razumevanju nekega znanja, torej njegovemu osmišljanju. Le kot tak osmišljeno znanje postane dejansko in pritegnjeno v sistem znanosti, dejstva, ki jih vsebuje, pa prenehajo eksistirati kot faktum brutum in postanejo znanstvena dejstva, torej „uporabljiva“ za preiskavo in nadaljnjo spoznanje. Teoretičnost je tako bistvo dejanskega človeškega znanja. V kolikor neko znanje ne vsebuje teoretičnosti, ali je le-te premalo, ker je še nerazvita, v toliko predstavlja pozitivizem. Včasih so nerazvito teorijo nadomestila s špekulacijo in hipotezami. Tu moram pripomniti, da bistvo teoretičnosti ni v kvantificiranju, matematizaciji, v statistiki ali v spravljanju na končne formule, čeprav je to v znanosti često nepogrešljivo. Če se omejimo na to, pridemo zopet do težnje po čistih in dokončnih dejstvih, ki naj se tu pokažejo na koncu, v rezultatih računov, statističnih obdelav, v najdenih formulah itd. Pozitivna, čista dejstva se tu znajdejo na koncu raziskovalnega procesa, kot njegov dokončen rezultat in stoji sedaj zopet samozadostna pred nami. Tudi to je pozitivizem kot prejšnji, ki je izhajal iz „čistih dejstev“ na začetku in ni imel skoraj nobene teorije. Ta novi pozitivizem se hvali z lažno teoretičnostjo, ki ne konča niti v pravem razumevanju niti v osmišljanju in poskuša tako zakriti svoje neznanstvenost. Kvantifikacija je seveda često nujen del teoretske analize, toda sama po sebi ne pove skoraj nič, toda ravno v tem, da nam nekaj osmišli, izraža, razloži, pove, je pravi smisel teorije. Ta mi mora vsaj deloma osvetliti množico pojavov, ki v golem znanju nastopajo kot faktum brutum, mora mi torej jih preiti, zajete v teoretski sistem, odpreti novo svobodo, predvsem svobodo novega vpraševanja in novega ravnanja. Tu ne mislim samo na to, da se mi postavijo popolnoma nova vprašanja (rečimo o novih delcih), temveč tudi prejšnja vprašanja dobe novo vsebino, ki presega dosedanje odgovore, ali pa se sploh lahko postavijo na smiselni način, to je tak, ki vsebuje dejansko možnost znanstvenega odgovora, tj. neke teorije. Torej gre za poglobljanje znanja in to poglobljanje je pogoj smiselnega razširjanja znanja, ki ne postane nabiranje golih dejstev in torej pozitivizem.

Specializacija in standardizacija daje ljudi, ki se med seboj mnogo ne razlikujejo, zato nastaja med posamezniki ostro tekmovanje. Normalno je edini način, da se ona oseba razlikuje od ostalih iste izobrazbe, v tem, da isto stvar dela bolje in hitreje od ostalih. Tekmovanje postane praktično glavna gonilna sila v masovnem izobraževanju kot tudi v družbi, ker ocene in raznovrstni testi kopicijo okrog njih moč in slavo nesorazmerno njihovi dokaj omejeni funkciji znanstvenih sodelavcev.

Prav tako kot je stara serijska mehanična proizvodnja nabijala fizični material v vnaprej pripravljene in nespremenljive kalupe, kaže tudi masovno izobraževanje težnjo, da bi študente tretirali kot predmete, ki jih je treba formirati in obdelati. „Poučevanje“ pomeni v glavnem zabijanje podatkov v glave pasivnih študentov. Predavanja, najobičajnejši način poučevanja masovnega izobraževanja, zahteva od učencev zelo malo angažiranosti. Ta vrsta poučevanja, ena od najmanj učinkovitih, kar so si jih ljudje sploh izmislili, je dobro služila v času, ki je zahteval od celotnih sposobnosti vsakega človeka le specifičen delček.

(Marshall McLuhan,
George B. Leonard:
KLasa 1991)

Tedaj je matematizacija in kvantifikacija šele pogoj za postavitev teorije. Teorija se ne konča v čistih dejstvih, ki često nepovezana med seboj, kot zaključeno celoto ali pa kot nek rezultat ali formula za izdelavo ali manipulacijo, stoji tu na raz-

polago poljubnim „razlagam“ in poljubnim manipulacijam, kadar se „uporabijo“ v praksi.

Pozitivizem je tako razračen in prisoten povsod, da onemogoča pravo, teoretsko in znanstveno delo, s svojo udobno kontemplativno pozno pa je zelo privlačen za vse, ki si žele pridobiti naslov znanstvenika brez kritičnega in vprašujočega mišljenja in brez bojas stvarnostjo (ali predmetom), ki bi jo morali znanstveno preiskati. Postopek današnje znanosti se zato često začne in konča pri vseh vprašanih tehnologije in proizvodnje. Izogiba se dejanski analizi. Ne da bi bili proti tehniki in njeni zvezi z znanostjo, to smo že prej ocenili kot nujno, če nečemo zopet ostati pri goli vednosti, toda nismo za tako odtujeno povezavo nepravde znanosti (teorije) s tehnologijo ali gospodarstvom (praksjo). Na obeh straneh te zveze stoji „zaključeni“ parialnosti, obe odsekani od svoje človeške perspektive in smisla, tako imenovana znanost in tako imenovana tehnika (praksa, proizvodnja), veže pa ju najbolj ravno ta odtujenost, ki jima je skupna in nujna za tak obstoj. Namesto, da bi ju vezala skupna ČLOVESKA potreba, ju veže odtujitev od te potrebe, kajti človek ne potrebuje pri humanizaciji ne takšne znanosti ne takšne tehnologije, pa pa takšna znanost potrebuje takšno tehnologijo in obratno. Danes velikokrat raznašane parole o neposredni povezavi znanosti in tehnike, o znanosti kot proizvodni sili, o prevladi tehnike, o premaganju tehnike kot odločujoče sile sveta itd. izražajo povečini ravno tako stanje, le da ga vzamejo ali za neproblematičnega, celo izrazito pozitivnega, ali pa za nujnega in dokončnega, kar spada v usodo sveta in znanosti.

Pozitivizem, ki se tu kaže v nekoliko širši in temeljitejši luči, si tako lasti vlogo edine znanosti oz. znanstvene metode in napada vsak poskus resničnega teoretičnega pristopa kot neznanstven, špekulacijo ali filozofijo (sic!) in ideologijo. Sem spada vse, kar razbija udobno in nenevarno rezultatno metodo novega pozitivizma. „Rezultat“, ki se ne veže z drugimi rezultati (tudi drugih znanosti) v dejansko teorijo (ki kaže na dejanska protislovja, njihovo preseganje in odpravljanje), ki tako „izčisti“ ne zmoro preseči samega sebe v novem, globljem vpraševanju, ki torej ne daje tudi nikakršnih odgovorov, ne pojasnjuje ničesar, najmanj samega sebe in je umik pred resnično teorijo in znanostjo. Včasih se sicer izdela nek teoretski model, toda se tudi ta poda kot rezultat, kot faktum brutum in se tak postavi v vrsto poleg drugih podobnih rezultatov (teoretskih). Tako imamo paradoksalno situacijo, da je danes v svetu ogromno teorij, ki pa leže največkrat mirno druga ob drugi, čeprav vsebujejo nasprotne predpostavke in rezultate, da ni nobenega kritičnega primerjalnega dela (to velja v največji meri za humanistične vede). Če pa se že spopadejo, se spopadejo o tem, katera ima vso resnico in katera laž, ali pa, katera je bolj sodobna itd., torej se izogibajo dejanski analizi. Ob množici „teorij“ nimamo ustrezne sile teoretskega mišljenja, zato se te „teorije“ pojavljajo kot ideologije.

Namesto kvantifikacije ali matematizacije kot edino veljavne znanstvene metode lahko nastopajo kot vsa teorija katerekoli metode, ki so sicer teoretske, toda svoj polni smisel imajo le na omenjenem področju in velikokrat so le prvi pogoj teorije (izdelane znanstvene analize). Rezultati so podobni, vsi vodijo v ideologizacijo zaključkov (in predpostavk).

Da ne bi bilo nesporazuma, poudarjam, da nismo proti uporabi matematike, statistike, strukturalnih in drugih metod. Vsaka od njih ima svoja področja v znanosti, kjer je docela uporabna in edina metoda, ki omogoča znanstveno analizo, smo proti „pozitivistični“ uporabi teh metod povsod v enaki meri in kot zadostnih za znanstveno analizo.

Se enkrat poudarjam, da imamo danes v svetu več ali manj odtujeno vlogo znanosti in tehnologije. Famosna teza o neposredni vezi med znanostjo in tehnologijo (proizvodnjo) ali nekritično ponavljanje teze o znanosti kot proizvodni sili (kot bistveni in glavni lastnosti in nalogi sodobne znanosti) samo izraža to negativno stanje, ki se enostavno zato, ker eksistira, vzame kot pozitivno in neproblematično, kar je seveda samo nov izraz teorije (znanstvene) površnosti in pozitivizma.

Smo za globoko posredno vez znanosti in proizvodnje, ki bi ji omogočala tudi samostojno funkcioniranje nasproti tehnologiji in proizvodnji, čeprav bi ju še nadalje oplajala, toda njena vrednost ne bi bila samo v tej povezavi (ali služnosti), temveč predvsem v njeni dejanski teoretičnosti, ki bi kazala dejanska protislovja sveta, razbija lažne enotnosti in ki bi zopet postala revolucionarna sila, orodje, izraz in potreba revolucionarne zavesti. Današnja znanost je daleč od tega. Večina njenih odkritij se obrača proti človeku, brž ko jih uporabi odtujena tehnologija, postanejo nova sila nad nami, tako da je človeška moč samo navidezna, dejansko pa je čedalje bolj sužen svojo naravo.

Seveda ta sprememba zadeva vse prizadete: znanost, tehniko, proizvodnjo in kar je glavno – družbo in družbene odnose, ki pogajajo takšno stanje. Sprememba enega faktorja zahteva spremembo

drugega.

Znanost in proizvodnja bi bili v pristni povezavi takrat, ko bi ZNANOST postala enotna univerzalna teoretska sila, ki se ne bi zadovoljevala z nekaj teoretskimi modeli, s produkcijo teorij zaradi teorij (kot novih dejstev), s pristajanjem na „dejstva“ (danosti) ali z njih produciranjem, ko bi bila taka znanost izraz in pogoj pristinega človeškega bivanja, saj bi bila izraz dejanske duhovne svobode in razbijanje ideoloških, torej bi bila pristna človeška potreba. **TEHNOLOGIJA** (proizvodnja) pa bi morala postati najvišji izraz združenega dela individuov in zavestno vodena kot najvišja možna oblika človeške prakse. Vsaka produkcija in vsako delo bi morala biti občutena kot produkcija človeškega, kot „samoprodukcija“ človeka, torej zopet človeška potreba. Le na tej enotnosti človeških potreb sme sloneti resnična povezava znanosti in tehnologije in le tako je mišljena znanost kot proizvodna sila v pozitivnem smislu. Vsako drugačno pojmovanje teh pojmov nas vodi v potrebovanje odtujitve, kapitalnega sveta, pozitivizma, tehnokratizma itd. Le zgoraj opisan razplet odnosov med znanostjo in proizvodnjo omogoča prenehanje vladavine tehnike v svetu in prelivanje znanosti vanjo. Tak razplet je možno seveda dokončno izvesti v temeljno drugačnem svetu kot je naš, do njega je mogoče priti samo z revolucioniranjem našega sveta. Le kjer obstaja težnja po predrugačenju sveta, kjer se dogaja revolucionarni proces, je možno vsaj deloma vzpostaviti novo vlogo znanosti. Začetek pa je povsod v kritični teoriji, v obnovitvi teoretskega duha. V sami znanosti se to dogaja povsod tam, kjer obstajajo močni integrativni tokovi, ko se tako integrirana znanost ponovno vrača k človeku in njegovemu svetu, ko skratka postaja človek temeljni problem znanosti.

To je torej kriza znanosti, toda za njo stoji kriza vsega sveta in te družbe. Za vsako matematično formulo, ki jo pridelamo v neki znanosti, za vsako statistiko in pozitivnim dejstvom stoji neki dejanski odnosi med stvarmi, bitji in ljudmi. Šele od teh se da priti na analizo dejanskosti (stvarnosti), kar se čisto ne dela. To je še relativno lahko doseči v zunanem svetu, analiza fizikalne stvarnosti je vsaj na pogled manj problematična za človeka, kot je že biologija (ta s svojimi odkritji močno trka na otopelo zavest ljudi in zahteva že danes od njih drugačno zavest in vest, da bi sploh mogli prenesti ta dognanja v humano prakso), toda tudi fizika zahteva konec koncev predrugačenje dosedanjega mišljenja in dojemanja sveta (npr. relativnostna teorija in kvantna teorija). Bolj ko se bližamo humanističnim znanostim, bolj problematično je stanje, vedno več pozitivizma, umikanja v lažno neproblematičnost kvantitativnih raziskav, takšnih ali drugačnih struktur ali spekulativnih in lažno-teoretičnih postavk. Humanistične znanosti z velikim naporom izdelujejo SVOJE teorije in teoretske postopke, zato se do maksimuma zatekajo k drugim teoretskim postopkom. Zakaj tako zapiranje pred dejanskimi analizami, zakaj konec koncev pozitivizem, strah pred (kritično) teorijo?

Pozitivizem je nujen izraz današnjega, večinoma kapitalnega sveta. Ta je prisiljen združevati visoko „racionalnost“ tehnologije in proizvodnje sploh z iracionalnostjo celote, zato je njegova zavest racionalna le v tehnologiji, njegova znanost se povzpe največkrat le do tehnološke stopnje in ne sega po celoti njenih znanj, kaj šele, da bi iz sebe premislila svoj svet; njegove teorije so v najboljšem primeru abstraktni modeli, po katerih se čim bolj učinkovito ravna, ko se opravlja neko delo. Le redko je v teh teorijah kaj dejanske razlage in osmišljanja (v glavnem preteklosti). Teoretski poskusi, ki kakorkoli prebijajo kapitalni svet, so ocenjeni kot neznanstveni, kot ideologije, utopije itd. Če hote nek tak poskus obstati v tem svetu in biti upoštevan, mora biti vulgarniziran do „tehnologije“ in odstraniti svojo kritično teoretičnost („uradni“ marksizem, kot ga prenese neka socialdemokracija ali stalinistična partija, in ortodoksna psihoanaliza v ZDA).

Zaradi te temeljne permanentne krize družbe se sčasoma zamajajo tudi vse njene ustanove in seveda tudi univerza. Na krizo univerze vplivajo tako splošna družbena kriza, ki jo vanjo prenašajo njeni člani, kot tudi kriza, ki jo zajema kot institucija. Ta je tudi dvojna, prva je kriza odnosov do drugih institucij in organizacij, je torej kriza strukture, ki so ji omogočili varno eksistenco v dani obliki univerze. Druga je kriza njene funkcije, tj. najvišje vzgojno-izobraževalne ustanove v družbi. Njeni „kadri“ bodo dosegli verjetno višja in visoka mesta v establishmentu; kako v časih, ko dozoreva družbena kriza, vzgajati in vzgojiti ljudi, ali za ohranjanje starega ali za doseg novega? Že ta dilema sama sprošča kritično zavest in to skoncentrirano, saj je okoli univerze zbrana največja koncentracija družbene zavesti. Zato se pojavi težnja po dejanski analizi in teoretskem mišljenju in nato revolucionarna zavest, predvsem pri tistih, ki najbolj občutijo to dvojnost (vedno znova ohranjati nivo družbene zavesti in hkrati razvijati sistem znanja, torej tudi znanstveno kritično zavest, in teoretsko misel). To so predvsem profesorji na najbolj teoretskih fakultetah, nedovisni raziskovalci in študentje.

„V resnici nam stari sistem izobraževanja daje zanesljiv recept, s katerim bi ohladili vsako vrsto ljudske aktivnosti, če je še tako privlačna. Da bi otroke odvadili brati humoristične knjige (kar je lahko zelo nepremišljeno), je dovolj, da jim ukažete, naj jih berejo, in vsak teden jih povprašate, kaj so prebrali.“

(Marshall McLugan, George B. Leonard: Klasa 19991)

Univerza ima že od nekdaj tudi svojo znanstveno funkcijo v posredovanju in najsplošnejšem razvoju znanstvenih dognanj. Ta vloga se veže tesno z razvijanjem znanstveno-kritičnega mišljenja, torej z vzgojo teoretikov. Nadarjene študente mora pritegniti v tok znanstvenega dela, torej morata biti živa znanost in teorija vedno prisotni na univerzi. Toda vsa znanost je tako kot družba v težkih krizah, vedno manj je dejanske znanosti in teorije, prevladuje pozitivizem, pragmatizem, funkcionalizem (oblika modernega apologetstva). Prava znanost, ki poskuša z resnično analizo in tvori resnično teorijo, gre največkrat mimo standardnih univerzitetnih kurzov, torej je ni na univerzi. Vanjo prodre nekako od zunaj, s krizo, ki je v vsej družbi in zahteva rešitev.

Univerza mora služiti družbi s tem, da „proizvaja“ „kadre“, ki s svojo izobrazbo omogočajo vodstvo in razširjanje proizvodnega procesa in ohranjajo birokratski mehanizem družbe. Zaradi prvih je, namesto uvajanja v znanstveno delo, uvedena razlaga tehnik z najnujnejšo (kvantitativno) analizo in geslo „znanost proizvodnji“ izpeljano najdosledneje. Ta usmeritev k tehnologiji je čedalje močnejša, ker industrija potrebuje čedalje več ozko specializiranih strokovnjakov, univerzitetni študij zato ta tema čedalje bolj zaposluje; za integrativne vezi med posameznimi specializacijami ni časa. Konec koncev se tudi tehnične rešitve samo podajajo, čedalje manj povezano, proizvaja se fah-idioti.

Tudi razvoj tehnologije gre mimo univerze, dogaja se v industriji in v inštitutih, podobno kot znanost. Tako teorija kot „praksa“ ostajata vedno bolj zunaj nje, univerza se je že davno odrekla svoje prvotne integrativne vloge zbiralca, očistilca, razvijalca potrebnega družbenega znanja. Vse glavno dogajanje poteka zunaj nje, novosti prihajajo od zunaj. Sprva se trudi nadomestiti zamujeno z višjimi oblikami študija, toda to so samo popravki, ki ohranjajo ime univerza. Ko odpade integrativna in komunikativna vloga univerze v posredovanju enotnosti znanja, se seveda ples specializacije, tehnicizacije v znanostih, nadomeščanja resnične teorije s takimi ali drugačnimi nadomestki, ki potrjujejo svojo delno vrednost le v približanju nekega znanja tehničnemu izkoriščenju, nemoteno nadaljuje. Toda kriza družbe se pogloblja, mladi intelektualci, ki pridejo iz univerze, lahko samo ugotavljajo, da so oropani za večino človeških vrednot, ki naj bi jim jih posredoval študij, hkrati s krizo nujno raste tudi težnja po njeni razlagi in rešitvi, nujno raste težnja po teoretski in ne tehničirani znanosti, toda nikjer v družbi ni prostora, da bi se te težnje izrazile, zablokirana je tako znanost kot praksa. Slej ko prej pa se to mora izraziti, največkrat ob nastopu nove generacije, ki ta protislovja najbolj živo in brez predsodkov opaža in čuti. In ravno univerza je tista, kjer se morejo te težnje najjasneje izraziti, kjer tečejo svobodni tokovi intelektualne kulture, izmenjava in spajanje znanj, saj specializacija še ni končana. Študentje v svojih uporih ne žele samo predrugačenje družbe, temveč se obračajo do univerze z zahtevo po teoriji, po dejanski znanosti, po resničnem vpeljevanju v znanstveno delo, po študiju, ki ne bo samo učenje, temveč ustvarjalni napor in delovni proces. Univerza naj tedaj vzgaja v svobodne individue s samostojnim mišljenjem, ne pa v fah-idioti, ki so nesposobni za kakršnokoli novo in samostojno razmišljanje. V svojem uporu izražajo željo po drugačni zavesti in zahtevajo od univerze, da jim omogoči njen razvoj, od družbe pa, da jo sprejme kot potrebno. Nedvomno se takoj poveže zahteva po reformi ali celo revolucioniranju univerze z zahtevo po revolucioniranju družbe, saj sta obe zahtevi v bistvu eno, kajti nova univerza lahko obstaja kot učinkovita in potrebna le v novi družbi. Jasno je, da študentje v teh zahtevah niso sami, njihovo zahtevo po teoriji in dejanski znanosti sprejemajo vsi radikalni misleci na univerzi in v družbi, v zahtevah po spremembi svetovnega stanja pa se vežejo na ves svetovni proletarijat, konkretno v neki deželi na njen delavski razred in predstavljajo obogatitev proletariata (delavskega razreda). Ni važno to, koliko je študentski upor uspel in koliko ni uspel, glavno je, da so izrazili nekatere resnične splošne zahteve po predrugačenju sveta, posebej pa tudi univerze in znanosti.

Najsplošnejše poteze študentskega upora in osnovne zahteve po reformi univerze je izrazilo

tudi naše študentsko gibanje. Mogoče ni bila tako jasna želja po porenosu dejanske znanosti, teorije na univerzo, ker smo pač vsaj načelno dopuščali razvoj kritične teorije na univerzi, znanosti na naših univerzah pa le ni bilo veliko; kar je bilo novosti, je bilo v glavnem prineseno od zunaj; doma ni bilo ne kadrov ne razmer, ki bi omogočale njen razvoj (tj. ni bilo zadosti razvitega proizvodnega procesa, ki bi jo potreboval). Pri nas moramo uvajati se oboje, tako moderno tehnologijo kot tudi moderni znanost.

Zato se je naše študentsko gibanje usmerilo predvsem na spremembo odnosov na univerzi, na uvedbo samoupravnih odnosov za vse sodelujoče na vseh nivojih in za delovni status študenta. Univerzitetni študij naj bo delovni proces, reforma univerze pa naj to omogoči – je postalo skoraj edina skupna zahteva jugoslovanskih študentov. Zavest, da to ne gre brez temeljne reforme tudi v vsej družbi, predvsem ne brez nadaljnje krepitve samoupravne demokracije, je vodila študente tudi na ulice. Predvsem našemu študentskemu gibanju in sploh naši novi levičarji manjka izdelana teoretska zavest, ki bi jasno določila glavne pomanjkljivosti in nujne spremembe; v glavnem se izživljamo v splošnih zahtevah in v bolj ali manj spretnih in potrebnih provokacijah. Ni resnejšega vpogleda v položaj, posebej ne na univerzah. Komunisti na univerzi, ki bi se morali prebuditi ob tem vrenju, so bili in so enako nepripravljeni in neopremišljeni. Tako ves študentski upor izvenenava v sindikalističnih zahtevah in bédnem opozicijskosti. Tako se nam še vedno, posebej komunistom, postavlja zahteva po splošni očitni situaciji v družbi in po teh nadaljnjem razvoju, po teoriji in praksi samoupravljanja. Ker ni bilo jasno postavljenih zahtev, ker ni bilo vpogleda v dejansko krizo univerze in družbe, doslej tudi nimamo zadovoljivih odgovorov in projektov za reševanje. Tako obstaja samo nekaj raziskav o reformi univerze, ki so vredne tega imena (izšle so predvsem v študentskih časnikih), poštenega projekta, ki vsaj ne bi bil nemaren, če ne zadovoljiv, pa sploh nobenega. Imamo pa samo v Sloveniji 61 poskusov reform. Pa vendar imamo ravno v Jugoslaviji možnosti več kot drugje. Ne glede na to, koliko šepa naš samoupravni mehanizem, je vsaj na njegovi ideji mogoče postaviti revolucionarno pot k reformi univerze, če gre v korak s ponovnim revolucioniranjem vse družbe. Čeprav smo po stopnji znanosti pri nas in njeni uporabi v praksi veliko za razvitim svetom, pa se vendar lahko izognemo deformacijam in odtujitvam, ki vladajo tam. Proces samoupravljanja predstavlja namreč edini proces, ki ob revolucionarni volji lahko pripelje do osvoboditve dela, proizvodnja bi lahko postala čedalje višji izraz združenega dela individuov in občutena kot človeška potreba, kajti vsaj v ideji pomeni samoupravljanje proces socializacije in gibanje komunizma. Reformiranje univerze (ki bi moralo teči vzporedno z uveljavljanjem samoupravljanja) bi moralo poskrbeti, da nikoli ne pride do tahnokratske ali pozitivistične koncepcije znanosti, da se vedno poskuša iskati pravo teorijo, ki ne bo končavala v rezultatih, ki ne bi povedali nič, razen da bi služili bolj ali manj vulgarnim manipulacijam z ljudmi in stvarmi.

„Mi šele začenjamo razumevati, kako neznamenat del ljudskih zmognosti je angažiran v današnjem izobraževanju. S tem, da je človekovo življenje razdelila na majhne delce, se je zahodna civilizacija usmerila v en aspekt, v knjižno racionalen aspekt, in ga razvila na račun ostalih.“

(Marshall McLugan, George B. Leonard: Klasa 1991)

Študij na taki univerzi bi res zahteval več ustvarjalnega napora kot dosedanja, bil bi delo. Samo prek individuov, ki bi na univerzi pridobili potrebo po dejanski teoriji, ki bi se naučili znanstveno kritično misliti, in tako pridobili svobodo duha in ki bi hkrati videli možnosti za realizacijo svojih projektov (znanstvenih) samo v samoupravni praksi družbenega življenja in produciranja, bi lahko potekala nealienirana vez znanosti s tehnologijo (proizvodnjo) in tedaj bi bila znanost dejanska proizvodna sila, bila bi proizvodnja za človeka.

Ta projekt je seveda idealen, to se pravi, poskuša biti smerokaz; menimo pa, da je edino smiselno za družbo, ki se je (menda) odločila zgraditi socializem in komunizem. V delo pri uresničitvi tega projekta bi morali pritegniti vse napredne ljudi na univerzi in izven nje, posebej študente, leve intelektualce in komuniste, kot organizirano revolucionarno silo z največ izkušnjami in velikim vplivom. Naša reforma pa bo nujno zgolj 62., če nam ne bo uspelo postaviti samoupravljanja na noge v vsej družbi, modernih oblik proizvodnje in vodenja, če nam ne bo uspelo vzbuditi v ljudeh zavesti, da se sedanja kriza lahko reši le s skupnim bojem za samoupravno demokracijo, za obnovo razrednega boja na višji stopnji (predvsem boji proti lastnim

kapitalskim interesom in pobudam, torej gre tu za vsakega človeka; proletarci in buržuji si sicer danes pri nas ne stojijo nasproti kot jasno določena razreda, ki vnaprej opredeljujejo individue, kaj so – večinoma se ločijo ljudje po tem, kaj predstavljajo: ali človeka revolucije, proletarca, ali človeka, v bistvu še vedno buržuja. Položaj je tak, da je lahko vsakdo v vsakem trenutku proletarec ali buržuj, pač po svojem življenju in delovanju. Upajmo, da je zgodovinska perspektiva takšna, da nas bo večina stopila na pot prenovitve človeka (in sveta).

Samo v taki prenovitvi ima smisel reforma univerze, ki torej ni popravljanje pomanjkljivosti in sprememba nekaterih ekonomskih in drugih mehanizmov, temveč predvsem v postavljanju mnogih stvari in odnosov na novo.

ANDREJ ULE

revolucioniziranje družbe in univerze

KAJ HOČEMO?

Nič, kar je bilo ustvarjenega, nam ne sme biti tako sveto, da bi ne moglo biti preseženo in da se ne bi umaknilo tistemu, kar je še bolj napredno, še bolj svobodno, še bolj človeško. Zato hočemo razgibati javnost in študente, razkrivati obstoječe odnose in pripravljati pogoje za nov, kvaliteten skok v družbi, na univerzi in tudi v naših glavah.

Univerza je del družbe. Edina možnost, da zaživi revolucionarna univerza, je revolucioniranje družbenih subjektov (napredni delavci, kmetje, inteligenca). Samo za uresničevanje dejanskega samoupravljanja.

KAJ MISLIMO O DRUŽBI?

Pod dežnikom deklarativnega samoupravljanja vedrijo posamezniki in skupine, ki jim samoupravljanje pomeni status quo. V takšnem položaju lahko uveljavljajo svoje lastne interese. Všeč jim je ljubi mir, ker so tako na varnem.

Pravijo, da delovni ljudje niso zreli za samoupravljanje. Kdor misli tako, stoji objektivno na pozicijah nasprotnikov samoupravljanja. Od tod izhaja težnja po oblasti nad ljudmi, po prosvetljeni eliti, po hierarhiji. Ustvarjeni so pogoji za manipulacijo z ljudmi.

Samoupravljanje za nas ni stanje, ki ga je treba vzpostaviti, ni ideal, po katerem naj se stvarnost uravnava. Samoupravljanje je stvarno gibanje, ki odpravlja sedanje stanje. Pogoji za to pa izvirajo iz zdaj obstoječih predpostavk. Revolucijo delajo ljudje, takšni, kakršni so.

Samoupravljanje tudi ni naša privatna, provincialna slovenska ali jugoslovanska zadeva. To je zahteva in vsebina razrednega boja naprednih sil na Vzhodu in na Zahodu. Smo torej del tega gibanja. Naši interesi se skladajo z interesi najbolj prizadetih slojev delavskega razreda.

Samoupravljanje je za nas uresničevanje oblasti delovnih ljudi. To je oblasti človeka nad stvarmi proti sedanji oblasti stvari nad človekom.

Zbirokratizirane in tehnokratske usmerjene skupine pa z lažnim poveljevanjem samoupravljanja kot nespremenljivega stanja dejansko povečujejo in ohranjajo svoj monopolni položaj.

Dovolj nam je resolucij in priporočil. Bika zgrabimo za roge, ne pa, da ga samo dražimo z rdečo barvo.

Vzroke za sedanjo otopenost revolucionarne zavesti mnogih delovnih ljudi vidimo v uspešnem prikrivanju izkoriščanja in manipulacije, ki je v bistvu razredna.

Našo družbo v mnogih šolah prikazujejo kot družbo na robu popolnosti. Težave naj bi izginile same od sebe ali pa naj bi jih reševala neka elita.

Revolucionarna iniciativa množice torej ni potrebna. Elita navidezno rešuje probleme z resolucijami. Resolucije pa so tako spretno spletene mreže, da si velike ribe skozi zlahka najdejo pot.

Zaviranje revolucionarnih akcij oz. realiziranja samoupravljanja je del politike pritiskov, ki jo izvajajo središča informativnega, propagandnega in reklamnega monopola. Sredstva informacij in „dialoga“ so v sedanji obliki v najboljšem primeru Fyde park za napredna stališča. Komunikacijska sredstva so dejansko amortizirani revolucionarne akcije, hkrati pa omogočajo in podpirajo potrošniško, malomeščansko, vrčičarsko slovensko provincialno mentaliteto, v kateri najdejo ugodna tla šovinistične, tehnokratske, separatistične in intervencionistične koncepcije.

Znanost in izobraževanje sta ena izmed temeljnih pogojev za suverenost naroda, napredek družbe in za samoupravljanje. Zato zahtevamo odpravo vzrokov za neenake pogoje šolanja in za neučinkovitost šolskega sistema. Raziskave kažejo, da je možnost za pridobitev kakršnekoli kvalifikacije v večini primerov (80–90 %) odvisna od višine nagradnega dohodka na prebivalca v občini. Položaj nerazvitih področij in krajev je ob takem podatku dovolj jasno razviden in katastrofalen. Prebivalstvo je v občinah z nizkim narodnim dohodkom večinoma kmečko in delavsko. Nivo splošne izobrazbe prebivalstva je nizek, vemo pa, da je tudi ta eden izmed faktorjev, ki močno vplivajo na uspeh v šoli in na poklicne aspiracije. Smo že tako daleč, ko lahko – hoteli ali ne – rečemo, da vsak sloj reproducira samega sebe.

Zato nujno zahtevamo vso družbeno skrb za šolstvo v nerazvitih področjih in krajih, saj gre za človeka. Človek je prav toliko vreden v Halozah kot v ljubljanski občini Center. Več in bolje je treba vlagati tja, kjer je položaj najslabši.

Šola naj bo splošno-družbena in ne občinska ali razredna zadeva. Vrtci naj ne bodo privilegij otrok iz bogatih družin in razvitih občin ali krajev, marveč PRAVICA VSEH OTROK.

Zahtevamo odgovor, zakaj je akcija 100 let = 100 šol PROPADLA!

Sedanje stanje v šolstvu odraža socialno diferenciranost družbe. Struktura sedanjega šolskega sistema pa socialno diferenciacijo še stopnjuje. To pa tako, da postajajo ekonomsko in socialno razvitejši še bolj razviti (moderne šole, pripomočki, dobri kadri odhajajo v razvitejša področja in centre), nerazviti pa v odnosu do njih vedno bolj revni. Skoraj tretjina nadpovprečno nadarjenih otrok sploh ne pride v srednjo šolo. Takšno stanje je izraz razredne razklanosti v družbi.

V vse osnovne šole in v vse šole, kjer se izobražujejo in vzgajajo predvsem delavski in kmečki otroci, hočemo kvalitetne učitelje in dobre materialne pogoje.

Zahtevamo pogoje za stalno izobraževanje delavcev in kmetov (šole, predavanja, diskusije, knjižnice).

Investicije v šolstvo so najbolj rentabilne investicije. Vendar pa šolski sistem NE SME biti tovarna za proizvajanje kadrov, s katerimi bi kdorkoli manipuliral, marveč naj bo kovačnica VSESTRANSKO RAZVITIH REVOLUCIONARNIH OSEBNOSTI. Formirati ljudi ne pomeni polniti njihove glave, pač pa buditi intelektualno radovednost in kritično mišljenje. Samo tako lahko postanejo subjekti družbenega dogajanja.

Študentje vidimo možnost naše revolucionarne akcije samo v povezavi z delovnim proletariatom. Hočemo biti zavestna in osveščena sila proletariata, hočemo osvoboditi sebe in vse delovne ljudi. To moramo storiti toliko prej, ker nas protisamoupravne sile skušajo zaustaviti in navajati na naš zboljšan položaj. Vse samo zato, da bi nam dopovedali: zdaj vam je kar dobro, lahko bi vam bilo slabše. Tako nam tlačijo duha in nas uspavajo. Mi hočemo spremeniti takšne odnose. Postavljamo se na pozicije najbolj prizadetih slojev delavskega razreda.

KAJ MISLIMO O UNIVERZI?

Spreminjati univerzo pomeni spreminjati realne temelje iz katerih izvira, na katere se naslanja. To je družba kot celota medčloveških in ekonomskih odnosov in šolski sistem kot družbeni instrument, ki izraža stopnjo teh odnosov. Moderna univerza ni le organizacijsko vprašanje, marveč je tudi vprašanje možnosti šolanja na univerzi. Selekcija se sedaj izvaja že pred prihodom na univerzo, in sicer je to izrazito nepravilna selekcija, saj v prvi vrsti temelji na ekonomskih, teritorialnih, družinskih (edukativnost družin) in ne na psiholoških osnovah. Demokratičnost univerze je torej odvisna od tega, v kolikšni meri in kakšna selekcija obstaja ne le za študente, marveč že za dijake srednjih in učence osnovnih šol. Edina selekcija naj bo psihološka selekcija (sposobnosti, delavnost ...).

Ker želimo prispevati k ostvartvi demokratične in učinkovite univerze, predlagamo nekaj konkretnih ukrepov.

KAKO REVOLUCIONIZIRATI UNIVERZO?

Študentje in učitelji smo enotna delovna skup-

nost, zato moramo najti skupne poti za stalno in aktivno sodelovanje pri reševanju študijskih in družbenih problemov.

Napredovanje študentov naj bo v prvi vrsti odvisno od aktivnega sodelovanja v študijskem procesu (vaje, predavanja, seminarji). To pa je odvisno tudi od angažiranosti univerzitetnih učiteljev pri pedagoškem delu.

Izpiti naj bodo samo formalen zaključek celotnega dela.

Kvaliteta pedagoškega in znanstvenega dela na univerzi naj bo edini kriterij pri reelekciji in napredovanju univerzitetnih učiteljev, kakor tudi edini kriterij nagajevanja. Pri odločanju o reelekciji in napredovanju morajo enakovredno sodelovati tudi študentje.

Vsak oddelk naj izdela fleksibilen program dela (predavanja, snov, literatura, vaje), ga objavi in v sodelovanju s študenti korigira.

Z okvirnimi programi študija na raznih fakultetah in oddelkih je treba seznaniti dijake in učitelje srednjih šol.

Dijake in učitelje srednjih šol je potrebno seznanjati tudi s politično situacijo na univerzi.

Vsak profesor naj izdela in objavi skripta za temeljna dejstva s tega področja.

Študentje naj ne bomo na predavanjih stroji za pisanje, marveč ob interpretaciji osnovnih dejstev MISLNO AKTIVNI.

Predlog za učinkovit študijski sistem:

Skripta: osnovna dejstva, navedba literature.

Predavanje: interpretacija osnovnih dejstev.

Seminar: odpiranje novih problemov in poglobljanje snovi ob seznanjanju in proučevanju aktualne literature.

Vaje: usposabljanje za samostojno delo, povezava z inštituti, ustanovami in neposredno prakso.

Študij v višjih letnikih naj predvsem sloni na delu v seminarjih.

Povezava študija z znanstveno prakso. Študentje naj v vseh fazah sodelujejo pri izvajanju raziskovalnih projektov na inštitutih in fakultetah (anketiranja, obdelava podatkov, zbiranje materiala, povezava pri diplomskih delih ...).

Univerzitetni inštituti naj redno poročajo o svojem delu profesorjem in študentom na ustreznih fakultetah oz. oddelkih.

Predlagamo več interdisciplinarnih sestankov profesorjev in študentov z različnih fakultet, oddelkov in univerz o aktualnih problemih teorije in prakse.

Predlagamo odpiranje svobodnih kateder z interdisciplinarnim pristopom v obliki grupnega dela študentov z raznih fakultet in znotraj njih.

Zahtevamo bolj individualen pristop k študentom (več neformalnih razgovorov z univerzitetnimi učitelji, pedagoško svetovanje ...).

Asistenti, absolventi in študenti višjih letnikov naj bodo svetovalci in pomočniki študentom v nižjih letnikih.

Zahtevamo organiziranje močnih informacijskih centrov na oddelkih, fakultetah ali ustreznih inštitutih.

Zahtevamo ustanovitev enotne univerzitetne knjižarne.

PROFESORJI, UČITE SE!

Profesorji, učite se med seboj!

Profesorji, učite študente!

Študenti, učite profesorje!

Študenti, učite se med seboj!

ŠTUDENTI, UČITE SE!

KAKO REALIZIRATI SAMOUPRAVLJANJE NA UNIVERZI?

1. Pri volitvah za rektorja, prorektorja, dekana, prodekana, predstojnike oddelkov in drugih vodilnih univerzitetnih delavcev naj sodelujejo tudi študenti.

2. Enakovredno in aktivno sodelujemo v delovnih komisijah!

3. Študenti! Odgovorno predlagajmo in volimo naše predstavnike v svete letnikov, v fakultetne svete, pedagoško-znanstvene svete in univerzitetni svet! Zahtevajmo in preverjajmo, če v samoupravnih organih zastopajo naše interese! Če ne delajo, nam škodujejo.

4. Profesorji! Aktivno sodelujte v samoupravnih organih in zastopajte naše skupne interese.

KAJ STORITI?

1. Sprožiti obravnavo teh tez v javnosti.

2. Na univerzi sprožiti obravnavo teh tez po vseh letnikih in oddelkih.

3. Zadolžiti predstavnike študentov, da s stališči, izoblikovanimi v teh razpravah, seznanijo samoupravne organe in zahtevajo realizacijo.

4. Zaostriti osebno odgovornost študentskih predstavnikov za uresničevanje možnosti odpoklica, če bi stališč in zahtev študentov ne zastopali avtentično.

5. Za uresničitev naših zahtev smo pripravljeni korakati skozi inštitucije in po ulicah.

Skupina študentov psihologije in pedagogike na filozofski fakulteti v Ljubljani

Maj, 1970.

od »zmag« vsiljena reforma

(IZ RAZPRAVE DR. BOŽIDARJA DEBENJAKA O GRADIVU KOMISIJE PREDSEDSTVA ZKJ O REFORMI VISOKOSOLSKEGA ŠTUDIJA; STE-NOGRAMSKI ZAPISI, AVTORIZIRANO)

Rad bi opozoril na to, da ima predloženo gradivo neko temeljno konstrukcijsko napako; ta je bila vzrok, da smo dobili tudi dve pismeni opravičili, s katerih osnovno argumentacijo se tudi jaz popolnoma strinjam. To temeljno napako vidim formulirano na strani 14 in drugod, ko se govori o tem, da je naloga komunistov poskrbeti, da bodo nastali »novi odnosi med družbo in študenti«, »novi odnosi med družbo in univerzo« in podobno. V teh stavkih se skriva metodološko izhodišče današnjega materiala. Če bomo vprašanje zastavljali s to metodo, ne bomo prišli do nobenega odgovora, ki bi bil kakorkoli utemeljen, do nikake rešitve. Logična analiza pokaže, da smo v iskanju »novih odnosov med družbo in ...« postavili najprej študente (ali pa univerzo ali pa šolstvo ali pa znanost, zdravstvo ...) iz družbe ven, potem pa iščemo njihov odnos do »družbe«; najprej razglasi-
mo, da ta del družbe ni del družbe, potem pa ga spravljamo v odnos z njo. Nelogičnost tega postopka bo očitnejša, če člene te enačbe substituiramo. Zamenjajmo najprej oba člena in recimo: išče se odnos med organizmom in udom (npr. nogo). Brž se vidi nesmiselnost formule – po pameti se lahko sprašujemo le po vlogi uda ali organa v organizmu; brez njega je cel organizem invaliden ali pa celo umre. Če substituiramo v tej formuli samo en člen, se bo prav tako pokazal nesmisel (ali pa socialni smisel) take formule: ali lahko npr. rečemo »treba je poiskati nove odnose med družbo in politiki«? Kdo je potemtaka »Družba« (z veliko začetnico)?

Poleg metafizične persone »Družba« (o njej je povedal vse potrebno Marx v Bedi filozofije) nastopa v tem materialu še ena: »Združeno Delo«. Logična konstrukcija je ista. Če združeno delo pojmuje racionatno – je mar univerza izvzeta iz njega? Če pa iščem odnos med univerzo in Združenim Delom, je v mojem izhodišču temeljna napaka. In če je izhodišče napačno, tudi rezultati ne morejo biti pravilni. Dokler ne bo odstranjena ta temeljna napaka, je vsaka nadaljnja diskusija o tem odveč. Pač pa je še kako potrebno razpravljati o vlogi univerze v družbi (o dani vlogi in o njeni vlogi), o možnosti in nemožnosti ter o zmožnosti in nezmožnosti univerze in drugih delov družbe.

O gradivu, ki je bilo temelje za osnovo, smo razpravljali v tem istem prostoru pred dobrima dvema letoma. Medtem je bilo gradivo predelano, a ne glede na to ostajajo v njem še velike nelogičnosti (poleg že omenjenih). Cela vrsta znanih (in v svetu dokaj diskutiranih) idej nastopa v tem materialu v izkrivljeni podobi. Tako se v svetu mnogo razpravlja o potrebi, da se položaj študenta reši z neke vrste osebnim dohodkom. To idejo so sprejeli mnogi napredni teoretiki. Najbrž je v njej ključ za zagotovitev pravega delovnega statusa študenta itd. Kako pa se ta ideja zrcali v našem gradivu? Nekaj časa je beseda o osebnem dohodku, ki izhaja iz dela (študent sodeluje celo pri raziskovalnem delu), potem pa študentovo delo ni več delo in dohodek zato ni več dohodek, temveč je kredit, ki ga je treba potem odplačati v nekem roku itn. Na koncu lahko ugotovimo le, da ne vemo, kaj od vsega tega se resno misli. Iz vsega tega naj pa nastane – platforma za delovanje komunistov! Kako bomo torej delovali na osnovi take platforme?

Dalje: v gradivu je toliko različnih opredelitev »dohodkov« in s takimi nebuloznimi formulacijami smo naposled tam, da spet ne vemo, kaj se misli. Pred dvema letoma v že omenjeni razpravi je znan slovenski ekonomist opozoril na to, da je »ekonomika edukacije« danes posebna in zelo obširna znanstvena disciplina.

Neresni in pod vsakim znanstvenim nivojem so stavki kot »... Izobraževanje vse bolj dobiva (prima) proizvodne karakteristike, KER se proces doseganja znanja veže s procesom dela in valorizira skozi efekte, ki jih znanje realizira kot faktor ekonomskega razvoja«, ali pa: »da kot nosilec politike izobraževanja nastopa združeno delo skupaj z delovnimi organizacijami v izobraževanju« – metafizična persona »Združeno Delo« skupaj s konkretno določljivimi, a iz združenega dela umetno vzeti fakultetami, šolami in instituti. Združeno delo je v marksizmu pač kritična ideja, negacija azdrobljenega dela, ne pa neka taka in taka institucija. Med neresne štejemo tudi stavke, da: »Integriranje izobraževanja in znanstvenega raziskovanja na vseh nivojih postaja nujnost«. Izobraževanje se začneja na predšolskem nivoju – in da je treba tu uporabljati dognanja pedagogike, mladinske psihologije, socialne psihologije itd., je banalna resnica, a prav tako banalna resnica je, da vsaka otroška vrtnarica še dolgo ne bo znanstvenica. In na drugi strani: za univerzo velja v celoti, za srednjo pa deloma, da mora učitelj znanstveno delati (oz. na srednji šoli vsaj visoko strokovno-raziskovalno) in da mora v ta kreativni proces biti pritegnjen tudi

študent in dijak. Toda to drugo z onim prvim (da je treba uporabljati v učnovzgojnem procesu naj-sodobnejša dognanja pedagogike ...) ni identično, stavki pa, ki zavito podajajo hkrati dve tako različni vsebini (in torej ne podajajo nobene od obeh), so neresni.

Druga plat moje kritike meri na oddaljenost tegale teksta od dogajanja v Jugoslaviji. Človek dobi včasih vtis, da so jih sestavljali v kaki naši ustanovi na Islandu. V materialu nastopa cela vrsta idej, ki so nastale v preteklosti, bile v preteklosti preizkušene in pokazale svoje nezadovoljivost – zdaj pa se te umaknjene ideje ponovno vračajo kot nekaj docela novega, o čemer še nismo zvedeli ničesar. Na primer: V začetku šestdesetih let smo prišli do popolne samostojnosti fakultet. Potem se je izkazalo, da se čisto prostovoljno združevanje fakultet v univerzo ne obnese. Fakultete so same že ugotovile, da je v interesu celote, če so trdneje povezane v univerzo. V gradivu pa se kot »nova« predlaga rešitev, ki nas vrača v leto 1963. Kot da se vmes ni prav nič zgodilo. Isto velja za še eno idejo: stara 7 let, njena neuspešnost je prav tako izpričana: univerza istovrstnih fakultet. Izkazalo se je, da istovrstne fakultete ne dajo univerze. Gradivo pa ponovno predlaga to v praksi neuspešno idejo.

Potem (po dolgih letih razprav o proizvajalcih, neproizvajalcih in posredih proizvajalcih in po vseh deformacijah, ki so izražale iz vulgarnomaterialističnih shem) pričakuje material, da bomo spet morali dokazovati, da je univerza in da je znanost družbeno koristna dejavnost!

Gradivo predlaga rešitve, ki so bile v dosednji praksi pri nas neuspešne in ki so bile kje drugje po svetu preizkušene – prav tako z negativnim rezultatom. Tako so na primer v ZR Nemčiji preizkusili tisto, kar se predlaga nam: vezati dohodek na število študentov. Ugotovili so, da bi morali v vsej državi zapreti vse orientalistične oddelke. Zato so idejo kmalu opustili. In potem se pri nas – v socialistični državi – kot nov, naprednejši družbeni odnos predlaga dohodkovna metoda, ki je v kapitalistični deželi, v deželi še kako izrazitega rentabilnostnega računa, izkazala svojo nevzdržnost! Ne samo, da to ni socialističnejši družbeni odnos – to je celo s stališča čiste rentabilnosti napačen račun.

O nelogičnem dohodku, ki ni dohodek, ampak je kredit, vendar ni kredit, ampak akontacija (prihodnjega osebnega dohodka), sem že govoril. Po drugi strani pa se govori, da študent sodeluje tudi pri raziskovalnem delu in da dobi dohodek kot nagrado za opravljeno delo. Študent torej opravlja delo, vendar ne dobiva za opravljeno delo osebnega dohodka, temveč akontacijo bodočega osebnega dohodka, ki jo bo moral v prihodnjem obdobju vrniti ... Itd. Skratka: Če mi komunisti ne bi bili dolžni, da se temeljito pogovorimo o nastajanju takih gradiv in pa o tem, kaj napraviti, da gradivo o univerzi ne bo več tako, potem tudi jaz ne bi bil več prišel na današnji sestanek.

W. HEISENBERG

vloga sodobne fizike upričujočem razvoju človeškega mišljenja

Filozofske konsekvence sodobne fizike smo obravnavali v različnih odlomkih te knjige, da bi pokazali, da se ta najsoodobnejši del naravne znanosti dotika na mnogo mestih zelo starih miselnih poti, oz., da se nekaterim najstarejšim problemom približuje iz neke nove smeri. Verjetno lahko povsem splošno rečemo, da so se v zgodovini človeškega mišljenja velikokrat pokazali najplodnejši razpleti tam, kjer sta se srečala dva različna načina mišljenja. Ta različna načina mišljenja imata lahko svoje korenine v različnih področjih človeške kulture, ali v različnih časih v različnih kulturnih okoljih ali različnih religioznih tradicijah. Da se le dejansko srečata, to se pravi, če vsaj toliko stopita v stik, da pride do pravega vzratnega učinkovanja, potem lahko upamo, da bodo sledili novi in zanimivi razpleti. Atomska fizika kot del sodobne naravne znanosti tako vdira v naš čas na zelo različna kulturna področja. Ne proučujemo je samo v Evropi in v zahodnih deželah, kjer pripada k že od prej preoddani naravoznanstveno-tehnični aktivnosti, temveč tudi na Daljnem vzhodu, v deželah kot Japonska, Kitajska in Indija z njihovim tako povsem različnim kulturnim ozadjem, in v Rusiji, kjer se približno zadnjih 40 let poskušajo v novem načinu mišljenja, ki je povezan tako s posebnim znanstvenim razvojem v Evropi 19. stoletja kot tudi s povsem drugovrstnimi izročili iz same Rusije. Gotovo ne more biti namen naslednje obravnave dajati napovedi o verjetnem končnem izidu tega srečanja med idejami sodobne fizike in starejšimi izročili. Toda morda se da označiti mesta, iz katerih lahko izide vzratno učinkovanje med različnimi idejami.

Če si ogledamo ta proces razširitve sodobne fizike, ga gotovo ne moremo ločiti od razširitve naravne znanosti, tehnike, medicine itd., to se pravi povsem splošno sodobne civilizacije po vsem svetu. Sodobna fizika je samo člen v dolgi verigi dogajanj, ki se je začela z delom Bacona, Galilea in Keplerja ter s praktično uporabo naravne znanosti v 17. in 18. stoletju. Odnos med naravno znanostjo in tehniko je bil od vsega začetka odnos vzajemnega podpiranja. Napredek tehnike, izboljšanje orodja, izum novih merilnih in opazovalnih aparatov so ustvarili osnovo za razširjeno in bolj natančno empirično vedenje o naravi. Napredek v razumevanju narave in naposled matematična formulacija naravnih zakonov sta odprla pot novi uporabi tega vedenja v tehniki. Izum daljnogleda je na primer astronomom omogočil, da so natančneje merili gibanje zvezd, kot je bilo to mogoče prej. S tem je bil dosežen znaten napredek v astronomiji in v nebesni mehaniki. Po drugi strani je bilo natančno poznavanje zakonov mehanike zelo dragoceno pri izboljšanju mehanskega orodja, pri konstrukciji strojev, ki dobavljajo energijo itd. Veliki zmagovalni pohod te povezave med naravno znanostjo in tehniko se je začel, ko so se ljudje naučili postavljati nekatere naravne sile v službo človeka. Na primer, energija, ki je bila nakopičena v premoči, je lahko potem prevzela nekatera dela, ki jih je drugače moral človek opraviti sam. Industrije, ki so se razvile iz teh novih možnosti, so najprej lahko veljale za naravno nadaljevanje in razširitev starejšega rokodelstva. Na dosti mestih so posnemali stroji še staro rokodelsko opravilo in delo v kemičnih tovarnah je lahko veljalo za nadaljevanje dela v barvarnah in lekarnah starega časa. Toda kasneje so se razvile povsem nove veje industrije, na primer elektronika, ki niso imele v starejšem rokodelstvu nobenega nasprotka. Vdiranje naravne znanosti v odročnejše dele narave je dalo inženjerjem možnosti izkoristiti naravne sile, ki so bile v prejšnjih stoletjih komaj poznane. In natančno poznavanje teh sil v obliki matematične določitve naravnih zakonov, ki jih obvladujejo, je tvorilo trdno osnovo za konstrukcijo vseh vrst strojev.

Velikanski uspeh povezave naravne znanosti in tehnike je vodil k močni premoči narodov ali držav ali političnih skupnosti, v katerih so se pospešeno ukvarjali s tehnično civilizacijo, in le naravna posledica je bila, da so se tudi drugi narodi, ki se po svojem izročilu niso nagibali k naravni znanosti ali tehniki, oprijeli te aktivnosti. Naposled so sodobni pripomočki za sporazumevanje in promet dokončali ta proces razširitve tehnične civilizacije. Nedvomno je ta proces v temelju spremenil življenjske pogoje na zemlji; in če ga odobravamo ali ne, če ga imenujemo napredek ali nevarnost, postati nam mora jasno, da je kontrola s človeškimi močmi že davno prerasel. Veliko prej ga imamo lahko za biološki postopek v velikem, pri katerem se v človeku zasnovane strukture v čedalje večjem obsegu prenašajo na človekovo okolje in to okolje spravljajo v stanje, ki je smotrno za naraščajoče človeško prebivalstvo.

S pričujočo številko začnemo objavljati vrsto zapisov o sodobni znanosti, o razvoju novodobne tehnike in o bistvu tiste praxis, ki se imenuje delo in se danes dogaja v okviru techae.

S svojimi teksti bodo predstavljeni različni avtorji, tako filozofi kot znanstveniki: W. Heisenberg, G. Picht, C. F. von Weizsäcker, K. H. V. Schluck, K. Axelos, V. Sutlić, J. Habermas in drugi.

V drugi številki Zasnove priobčujemo članke (izvirne in ponatise), ki utegnejo biti zanimivi za predstojajočo skupščino Skupnosti študentov, za razne akcijske skupine in za udeležence tribuna svobodnih katedr.

Sodobna fizika pripada novejšemu delu tega razvoja in njen k nesreči najbolj viden rezultat, atomska bomba, je pokazal bistvo tega razvoja v najostrejši luči. Po eni strani se je s tem jasno pokazalo, da spremem, ki so nastale na zemlji s povezavo naravne znanosti in tehnike, ni moč opazovati le z optimističnimi stališči: vsaj deloma so bili opravičeni nazori tistih, ki so že vseskozi opozarjali na nevarnost takšne radikalne spremembe naših naravnih življenjskih pogojev. Na drugi strani je prisilil razvoj tudi tiste narode ali posameznike, ki so se poskušali kolikor mogoče odtegniti tem nevarnostim, da so posvetili novemu razvoju največjo pozornost, ker bo pač očitno politična moč v smislu vojaške moči v bodočnosti slonela na atomskem orožju. Gotovo ne more biti naloga te knjige, izčrpno razpravljati o političnih posledicah jedrske fizike in njeni uporabi. Toda vsaj nekaj besed bi bilo vendarle treba povedati o teh problemih, ker ljudje zmeraj najprej pomislijo nanje, kadar se govori o atomski fiziki.

Izum novega orožja, posebno termonuklearnega orožja, je očitno v temelju spremenil politično strukturo sveta. Že pojem „nevezanih“ narodov ali držav je doživel odločilen preobrat, ker mora biti vsak narod, ki tega orožja nima, v tem ali onem oziru odvisen od nekaj narodov, ki lahko imajo in proizvajajo takšno orožje v večjih količinah; toda že poizkus vojskovanja v velikem stilu s pomočjo takšnega orožja je postal dejansko absurdna način samomora. Zato večkrat slišimo optimistično mnenje, da je vojna zdaj zastarela, da do nje ne more več priti. To mnenje se opira na žalost na dosti preveč optimistično poenostavitev; nasprotno, absurdnost vojskovanja s termonuklearnim orožjem lahko deluje sprva celo kot spodbuda k vojnem v manjšem merilu. Če je neki narod ali neka politična skupnost prepričana o svoji historični ali moralni pravici, da izsili spremembo trenutne situacije, bo domnevala, da uporaba konvencionalnega orožja za ta namen ne bi peljala v večje tveganje. Zaupala bo temu, da nasprotna stran gotovo ne bo segla po atomskem orožju, ker nasprotna stran, ki naj bi vendar v tej sporni točki ne imela prav, zato ne bo prevzela nase velike atomske vojne. Ta situacija mora obratno zopet druge narode zapeljati k temu, da izrecno ugotovijo, da bi v primeru majhne vojne, v katero bi bile zapletene zaradi napadalca, gotovo uporabili atomsko orožje in tako bi nevarnost očitno ostala. Čisto mogoče, da se bo svet v približno dvajsetih ali tridesetih letih toliko spremenil, da bo nevarnost vojne v velikem merilu z izkoriščanjem vseh tehničnih pripomočkov za uničenje nasprotnika postala mnogo manjša ali pa povsem izginila. Toda pot k temu novemu stanju bo polna največjih nevarnosti. Kot v vseh prejšnjih časih se moremo predvesti jasno zavedati, da se to, kar se zdi eni strani historično in moralno pravično, drugi zdi mogoče nepravilno. Ohranitev statusa quo ni nujno zmeraj pravilna rešitev, nasprotno, izredno pomembno lahko postane odkrivanje miroljubnih metod, s katerimi pride lahko do prilaganj novim položajem. V mnogo primerih je verjetno izredno težko sploh najti pravično rešitev. Zato nemara ni preveč pesimistično, če rečemo, da se veliki vojni lahko sploh ognemo le takrat, če so vse različne politične skupine pripravljene odpovedati se na nekaterih mestih svoji na videz očitni pravici – glede na dejstvo, da se lahko vprašanje pravice in krivice lahko z druge strani kaže bistveno drugačno. To gotovo ni nova misel; v resnici je potrebna samo uporaba tistega človeškega odnosa, ki so ga pred dosti stoletji učile nekatere velike religije.

Izum atomskega orožja je zastavil tudi za znanost in znanstvenike naravne znanosti povsem nove probleme. Politični vpliv znanosti je postal veliko močnejši, kot je bil pred drugo svetovno vojno, in ta okolnost je zlasti atomskemu fiziku naložila dvojno odgovornost. Fizik lahko ali aktivno sodeluje pri upravljanju svoje dežele, kajti pomen znanosti za občestvo opozarja na tako možnost; potem bi moral morebiti skupaj (z drugimi) prevzeti odgovornost za najpomembnejše odločitve, ki segajo daleč čez majhni krog raziskav in univerzitetnega dela, kakršnega je bil doslej vajen. Ali pa se prostovoljno odpove vsaki udeležbi pri političnih odločitvah; potem bo vseeno še soodgovoren za napačne odločitve, ki so bile sprejete in ki bi jih morebiti lahko preprečili, ko ne bi raje izbral mirno življenje učenjaka. Očitno je dolžnost fizikov informirati svoje vlade o povsem nepredstavljenem obsegu razdeljanja, ki bi sledilo vojni s termonuklearnim orožjem.

Poleg tega pogosto vabijo učenjake, da sodelujejo pri slavnostnih izjavah v prid svetovnemu miru; toda glede te zahteve moram priznati, da nisem mogel nikoli razumeti smisla takšnih deklaracij. Resolucije te vrste so morda lahko spočetka videti kot dobrodošel dokaz dobre volje; toda vsakdo, ki se zavzema za mir, ne da bi točno navedel pogoje tega miru, mora takoj postaviti sumljiv, da govori le o tistem miru, v katerem on ali njegova politična skupina najbolj uspeva – to pa bi bilo seveda popolnoma brez vrednosti. Vsaka poštena izjava za mir lahko torej obstaja le v naštetju žrtve, ki smo jih pripravljene doprinesiti ohranitvi miru. Toda znanstveniki praviloma sploh niso

upravičeni dajati takšne vrste izjav. Veliko lažje more znanstvenik izpolniti neko drugo nalogo. Po najboljših močeh lahko prispeva k mednarodnemu sodelovanju na svojem lastnem področju. Velik pomen, ki ga dandanes veliko vlad pripisuje jedrsko-fizikalnemu raziskovanju, in dejstvo, da je raven raziskovanja v različnih deželah še zelo različna, podpirata mednarodno sodelovanje. Mladi znanstveniki najrazličnejših dežel se lahko zberejo v raziskovalnih institutih, v katerih skupno delajo na področju sodobne fizike, skupnost dela na težkih znanstvenih problemih pa bo lahko vzajemno razumevanje le pospeševala. V nekem določenem primeru, v primeru ženevske organizacije CERN, je celo uspelo doseči soglasje med določenim številom različnih evropskih narodov o gradnji skupnega laboratorija in o konstrukciji drage eksperimentalne opreme za jedrsko-fizikalno raziskovanje. Ta vrsta sodelovanja bo gotovo pripomogla k temu, da bo vzpostavljen do znanstvenih problemov skupen odnos, in ta skupen odnos mlade generacije fizikov in tehnikov bo morebiti celo še presegel čisto znanstvene probleme. Seveda ne moremo vnaprej vedeti, kako bo nekega dne vzklikla setev, saj se znanstveniki kasneje vrnejo v svoje staro okolje in so zopet udeleženi na svojih lastnih kulturnih izročilih. Toda komaj lahko dvomimo o tem, da bo izmenjava idej med mladimi znanstveniki različnih dežel in med različnimi generacijami v vsaki deželi, pripomogla, da se brez preveč napetosti bližamo novemu stanju, v katerem bo doseženo ravnotežje med starejšimi silami izročila in neizbežnimi nujnostmi sodobnega življenja. Predvesti ena poteza sodobne naravne znanosti jo bolj kot kakoli drugega usposablja, da vzpostavi prvo močno povezavo med različnimi kulturnimi tradicijami; dejstvo namreč, da dokonča odločitev o vrednosti specialnega znanstvenega dela, o tem, kaj je pravilno ali napačno, ni odvisna od katerikoli človeške avtoritete. Včasih lahko traja dosti let, preden poznamo rešitev problema, preden lahko zanesljivo razlikujemo med resnico in zmoto; toda naposled bodo vprašanja odločena, odločitve pa ne bo sprejela neka skupina znanstvenikov, pač pa narava sama. Zato se razširjajo znanstvene ideje med tistimi, ki se zanimajo za znanost, na povsem drugačen način kot politične ideje. Medtem ko morebiti politične ideje lahko še dobijo prepričljiv vpliv na velike ljudske množice samo zato, ker služijo prevladujočim interesom ljudi, ali pa je vsaj videti, da mu služijo, se znanstvene ideje razširjajo le, ker so resnične. Obstajajo objektivni in dokončni kriteriji, ki odločajo o pravilnosti trditve eksaktne znanosti.

Vse, kar je bilo povedanega tu o mednarodnem sodelovanju in o zamenjavi idej, bi seveda bilo ravno tako pravilno za vsak del sodobne znanosti; nikakor ni omejeno zgolj na atomsko fiziko. V tem pogledu je atomska fizika ena od mnogih vej znanosti in celo če tehnična uporaba, orožje in miroljubna uporaba atomske energije namreč, dajeta tej veji poseben pomen, vendarle ne bi bilo razloga šteti mednarodno sodelovanje v atomski fiziki za veliko pomembnejše kot sodelovanje na kateremkoli drugem polju znanosti. Toda zdaj moramo obravnavati še enkrat poteze sodobne fizike, ki so bistveno različne od prejšnjega razvoja naravne znanosti in zaradi tega se moramo še enkrat vrniti k evropski zgodovini tega razvoja, ki se je dovršil s povezavo naravne znanosti in tehnike. Zgodovinarji so dostikrat razpravljali, ali je bil nastanek naravoslovne znanosti po 16. stoletju kakorkoli naravna posledica prejšnjih gibanj v evropskem duhovnem življenju. Tu lahko opozorimo na to, da so določene tendence v krščanski filozofiji vodile k zelo abstraktnemu pojmu boga, da so potisnile boga tako daleč iz sveta v nebo, da so ljudje začeli opazovati svet, ne da bi istočasno videli tudi boga v svetu. Cartezianska delitev lahko velja za zadnji korak v tem razvoju. Ali pa lahko dokazujemo, da je veliko število teoloških sporov 16. stoletja priključilo splošno nezadovoljstvo s tistimi problemi, ki se jih ni dalo zares razrešiti z umom ter so bili izpostavljeni političnim borbam tistega časa; da je to nezadovoljstvo pospeševalo zanimanje za probleme, ki so bili popolnoma ločeni od teoloških razpravljanih. Ali pa lahko enostavno obrnemo pozornost na velikansko aktivnost, na novi duh, ki je prišel v evropske družbe z renesanso. Vsekakor se je v tem obdobju pojavila nova avtoriteta, ki je bila popolnoma neodvisna od krščanske religije in filozofije ali od cerkve – avtoriteta izkustva, čanske religije in filozofije ali od cerkve – avtoriteta izkustva, empiričnega dejstva. Začetek te avtoritete lahko zasledujemo nazaj do starejših filozofskih smeri, npr. do filozofije Occama ali Duns Scotusa, toda šele od 16. stoletja naprej je postala odločilna moč v razvoju človeškega mišljenja. Galilei ni hotel razmišljati samo o mehanskih gibanjih, o nihu in padajočem kamnu, marveč je eksperimente raziskoval kvantitativno, kako so se ta gibanja dogajala. Ta nova dejavnost v začetku gotovo ni bila mišljenja kot odmik od tradicionalne krščanske religije. Nasprotno, govorili so o dveh načinih božjega razodetja. Eden je bil zapisan v Bibliji, drugi se je nahajal v knjigi narave. Sveto pismo so zapisali ljudje in je bilo zato izpostavljeno človeški zmoti, narava pa je bila neposredni izraz

božje volje.

Toda velik pomen, ki so ga pripisovali izkustvu, je vendar peljal k počasni in postopni spremembi v celotnem razumevanju stvarnosti. Medtem ko je v srednjem veku bilo to, čemur danes pravimo simboličen pomen stvari, v določenem smislu njena primarna stvarnost, se je spremenila stvarnost v to, kar lahko zaznamo z našimi čuti. Kar lahko vidimo in česar se lahko dotaknemo, je postalo primarno stvarno. In ta novi pojem stvarnosti se je lahko povezal z novo aktivnostjo: lahko eksperimentiramo in ugotovimo, kakšne stvari dejansko so. Brez težav lahko spoznamo, da je ta novi odnos pomenil začetek prodora človeškega mišljenja v neskončno polje novih možnosti in dobro lahko razumemo, da je videla cerkev v novem gibanju bolj nevarnosti kot upanja. Znani proces zoper Galileija zaradi njegovega zagovarjanja kopernikanskega sistema je označil začetek borbe, ki je trajala več kot stoletje. V tem sporu so lahko zastopniki naravne znanosti uveljavili mnenje, da izkustvo vsebuje neizpodbitno resnico, da ne more ostati prepuščeno katerikoli človeški avtoriteti, ki naj odloča, kaj se dejansko dogaja v tej naravi, marveč da te odločitve sprejema narava oziroma v tem smislu bog sam. Zastopniki preoddanih religij po drugi strani so lahko rekli, da, če usmerimo našo pozornost preveč na materialni svet in na čutno zaznavno, izgubimo povezavo med bistvenimi vrednotami človeškega življenja, namreč ravno s tistim delom stvarnosti, ki leži onstran materialnega sveta. Ta dva argumenta govorita drug mimo drugega in zato problema niso mogli rešiti s soglasjem ali odločitvijo.

Medtem je dosegala naravna znanost vedno jasnejšo in širšo sliko materialnega sveta. V fiziki so opisali to sliko s pojmi, ki jih dandanes imenujemo pojmi klasične fizike. Svet je obstajal iz stvari v prostoru in času, stvari obstajajo iz materije in materija lahko povzroča sile ali pa lahko sile vplivajo na materijo. Dogodki sledijo iz menjave med materijo in silo. Vsak dogodek je vzrok in učinek drugih dogodkov.

Hkrati se je človeški odnos do narave spremenil iz kontemplativnega v pragmatičnega. Ljudje se niso več toliko zanimali za naravo, kakšna je, temveč so raje spraševali, kaj se da z njo narediti. Naravna znanost se je zato spremenila v tehniko. Vsak napredek vedenja je bil povezan z vprašanjem, kakšno praktično korist bi se dalo potegniti iz tega vedenja. To ni veljalo le v fiziki, tudi v kemiji in biologiji je bila tendenca v glavnem enaka, uspeh novih metod v medicini ali v poljedelstvu pa je odločilno pripisoval k razširitvi novega odnosa.

Tako se je naposled v 19. stoletju razvil za naravne znanosti tog okvir, ki ni določal samo podoben znanosti, marveč tudi splošna naziranja širokih ljudskih množic. Ta okvir je temeljil na temeljnih pojmih klasične fizike, prostoru, času, materiji in kavzalnosti. Pojem stvarnosti se je nanašal na stvari ali dogodke, ki jih lahko zaznamo z našimi čutili ali opazujemo s pomočjo izboljšanih orodij, ki jih postavlja na razpolago tehnika. Materija je bila primarna stvarnost. Napredek znanosti je nastopil kot osvajalni pohod na materialni svet. Koristnost je bila geslo časa.

Koristnost je bila po drugi strani okvir, vendar tako ožek in tog, da je bilo v njem težko najti primerno mesto mnogim pojmom našega jezika, ki so zmeraj spadali k njegovi pravi vsebini, na primer pojmi duh, človeška duša ali življenje. Dha so lahko vrnili v splošno sliko sveta le kot neke vrste ogledalo materialnega sveta in kadar so v psihologiji proučevali lastnosti tega ogledala, so bili znanstveniki vedno v skušnjavi – če lahko tu primerjavo nadaljujem – usmeriti svojo pozornost bolj na mehanske kot na optične lastnosti tega ogledala. Tudi tu so še poskušali uporabljati pojme klasične fizike, posebno pojem kavzalnosti. Na enak način naj bi bilo tudi življenje razloženo kot fizikalno-kemičen proces, ki poteka po naravnih zakonih in je povsem določen s kavzalnostjo. Darwinov razvojni nauk je dal temu razumevanju vleko spodbud. Posebno težko je bilo najti v tem okviru prostor za dele stvarnosti, ki so tvorili predmet predodanih religij in so se zdaj zdeli bolj ali manj iluzije. Zato se je v tistih evropskih deželah, v katerih so bili navajeni zasledovati ideje do skrajnih konsekvenc, razvilo odprto sovraštvo do religije; celo v drugih deželah je prišlo do naraščajoče tendence k indiferenci do takih vprašanj. Samo etične vrednote krščanske religije so bile izvezte iz tega gibanja, vsaj na začetku. Zaupanje v znanstveno metodo in v racionalno mišljenje je nadomestilo vse druge varovalke človeškega duha.

Ce se povrnemo zdaj k vprašanju, kaj je k temu procesu prispevala fizika našega stoletja, lahko rečemo, da je najvažnejša sprememba, do katere so privedli njeni rezultati, v sprostitvi tega togega okvira pojmov 19. stoletja. Seveda je bilo že prej storjenih veliko poskusov, da bi prišli iz tega togega okvira, ki je bil tako očitno preozek za razumevanje najbolj bistvenih delov stvarnosti. Niso ap mogli spoznati, kaj naj bi bilo na primer narobe s temeljnimi pojmi kot materija, čas, prostor in kavzalnost, ki so se drugače v zgodovini znanosti tako odlično obnesli. Le eksperimentalno raziskovanje

samo izpeljano z vso bojno pripavo moderne tehnične znanosti ter njegova matematična razlaga sta ustvarila temelji za kritično analizo – z rečemo lahko, da sta izsilila kritično analizo – teh pojmov ter privedla končno k sprostitvi onega togega okvirja.

Sprostitev se je izvršila v dveh jasno ločenih stopnjah. Prva stopnja je bilo odkritje, nastalo v zvezi z relativnostno teorijo, da so se lahko in celo morali spremeniti na osnovi novih izkustev celo tako temeljni pojmi kot čas in prostor. Te spremembe sicer niso zadevale le nenatančne pojme časa in prostora vsakdanjega jezika, toda zadevale so njihovo abstraktno formulacijo v znanstvenem jeziku Newtonove mehanike, ki so jo zmotno sprejeli za nekaj dokončnega. Druga stopnja je bilo obravnavanje pojma materije, ki je bilo izsiljeno z eksperimentalnimi izidi o strukturi atoma. Ideja o stvarnosti materije je bila verjetno najmočnejši del v tem okvirju pojmov 19. stoletja; ta ideja je morala biti v zvezi z novim izkustvom vsaj modificirana. Zopet so ostali pojmi, kolikor so pripadali vsakdanjemu jeziku, v glavnem nedotaknjeni. Težava ni nastala, kadar so razpravljali o materiji ali o dejstvih ali o stvarnosti, kolikor so opisovali atomske pojke v njihove izide. Toda znanstvena ekstrapolacija teh pojmov do najmanjših delov materije ni mogla biti izpeljana tako preprosto, kot so si to predstavljali v klasični fiziki; ravno ta enostavna predstava je pomotoma določala splošne nazore o problemu materije.

Novi izidi predstavljajo predvsem resno svarilo pred nekoliko prisiljeno uporabo fizikalnih pojmov na področjih, na katera niso sodili. Nekritična uporaba pojmov klasične fizike, v kemiji na primer, je bila napaka. Zato danes (znanstveniki) ne bodo tako hitro pripravljali domnevi, da se pojmi fizike, tudi kvantne teorije, z gotovostjo lahko uporabijo povsod v biologiji ali v drugih znanostih. Nasprotno, poskušali bodo držati odprta vrata za vstop novih pojmov, celo v delih znanosti, kjer so bili starejši pojmi za razumevanje pojavov popolnoma koristni. Posebno na mestih, kjer se uporablja starejših pojmov zdi nekam prisiljena oziroma ne povsem ustrežna, se bodo skušali izogniti preneženju pomenstavitvam.

Nadalje sta nam razvoj in analiza moderne fizike posredovala pomembno izkustvo, da so pojmi vsakdanjega jezika, naj bodo še tako nenatančno definirani, pri razširitvi vedenja očitno – stabilnejši kot eksaktni pojmi znanstvenega jezika, ki so izpeljani kot idealizacija iz samo omejene skupine pojavov. To pravzaprav tudi ne preseneča, ker se pojmi vsakdanjega jezika tvorijo skozi neposredno povezavo s svetom, stvarnost predstavljajo; niso sicer zadovoljivo definirani in zato lahko doživijo v teku stoletij tudi spremembe, tako kot se spreminja stvarnost sama, toda neposredne povezave s stvarnostjo vendarle nikoli ne izgube. Po drugi strani so znanstveni pojmi idealizacije, izpeljane iz izkustev, ki jih pridobimo z najnatančnejšimi eksperimentalnimi pripomočki; z aksiomi in definicijami so precizno definirani. Samo na osnovi takšnih preciznih definicij je mogoče povezovati pojme z matematično shemo ter potem matematično izpeljevati neskončno mnogoterost možnih pojavov na tem področju. Toda skozi ta proces idealizacije in preciznega definiranja se izgubi neposredna povezava s stvarnostjo. Pojmi še zmeraj zelo dobro ustrezajo tisti delni stvarnosti, ki je bila tu predmet raziskovanja. Toda ustrežanje se lahko v drugi skupini pojavov izgubi.

Če mislimo na to v svojem bistvu utemeljeno stabilnost pojmov vsakdanjega jezika v procesu znanstvenega razvoja, spoznamo, da se mora na temelju izkustev sodobne fizike naš odnos do takšnih splošnih pojmov kot duh, človeška duša, življenje, bog razlikovati od odnosa v 19. stoletju, ker pač ti pojmi sodijo k vsakdanjemu jeziku in so zato neposredno povezani s stvarnostjo. Seveda se moramo tudi jasno zavedati, da se teh pojmov v znanstvenem smislu ne da zadovoljivo definirati in da bo njihova uporaba privedla do različnih notranjih protislovij; vsekane moramo vzeti te pojme za enkrat takšne, kakršni so, neanalizirane in brez precizne definicije. Saj vemo, da se dotikajo stvarnosti. Koristno bo, če se v zvezi s tem spomnimo, da se celo v najbolj eksaktni znanosti, v matematiki, ne da izogniti uporabi pojmov, ki vsebujejo notranja protislovja. Dobro znano je na primer, da pelje pojem neskončnosti k protislovju, toda bilo bi praktično nemogoče zgraditi najvažnejše dele matematike brez tega pojma.

Splošna tendenca človeškega mišljenja v 19. stoletju je peljala k naraščajočemu zaupanju v znanstveno metodo in v precizne, racionalne pojme, povezovale se je s splošno skeptiko glede tistih pojmov vsakdanjega jezika, ki niso sodili v zaprti okvir znanstvenega mišljenja, na primer glede pojmov religije. Sodobna fizika je to skeptiko na mnogo mestih še stopnjevala, toda istočasno jo je obrnila proti precejevanju znanstvenih pojmov samih, bolj splošno proti vse preveč optimističnemu nazoru o napredku ter končno proti sami skeptiki. Skepsa nasproti preciznim znanstvenim pojmom ne pomeni, da naj bi za uporabo racionalnega mišljenja obstajale neprehodne meje; nasprotno, rečemo lahko, da je človeška sposobnost za razume-

vanje v določenem smislu neomejena. Toda obstoječi znanstveni pojmi ustrezajo le zelo omejenemu delu stvarnosti, drugi del pa, ki ga še ne razumemo, ostaja neskončen. Kjerkoli nepredujemo od znanega k neznanemu, lahko upamo, da bomo razumeli, toda istočasno je verjetno nujno, da se naučimo ob tem novega pomena besede „razumeti“. Vemo, da mora vsako razumevanje naposled sloveti na vsakdanjem jeziku, kajti samo tam smo lahko prepričani, da se dotikamo stvarnosti; in zato moramo biti skeptični do vsake vrste skepse glede tega vsakdanjega jezika in njegovih bistvenih pojmov. Zato lahko te pojme uporabljamo tako, kakor so jih uporabljali v vseh časih. Na ta način je sodobna fizika morebiti odprla vrata novemu in širšemu razgledu na odnose med človeškim duhom in stvarnostjo. Ta sodobna naravna znanost vdira torej v naš čas v druge dele sveta, kjer se kulturo izročilo popolnoma razlikuje od evropske civilizacije. Vdor nove znanstvene in tehnične aktivnosti mora izzvati tam veliko močnejše pretrse kot v Evropi, ker se morajo spremembe življenjskih pogojev, ki so se izvršile v Evropi polagoma v dveh ali treh stoletjih, tam izvršiti v nekaj desetletjih. Vedeti moramo, da nastopa ta nova aktivnost na mnogih mestih kot propad starejših kultur, kot brezobziren in barbarski odnos, ki moti občutljivo ravnotežje, na katerem sloni vsa človeška sreča. Takšnim posledicam se na žalost ne moremo ogniti, z njimi se moramo sprijazniti kot s karakteristično potezo našega časa. Toda celo na tem mestu bi lahko odprto sodobne fizike deloma pomagala, da se spravijo v sklad starejše tradicije z novimi tendencami mišljenja. Velik znanstveni prispevek v teoretični fiziki, ki ga je po zadnji vojni dala Japonska, bi na primer lahko veljal kot znamenje za določene zveze med preoddanimi filozofskimi idejami Daljnega vzhoda in filozofsko substanco kvantne teorije. Mogoče je, da se laže navadimo na pojem stvarnosti kvantne teorije, če nismo šli skozi naivno materialistični način mišljenja, ki je prevladoval v Evropi še v prvih desetletjih tega stoletja.

Seveda ne smemo take pripombe razumeti napak, kot podcenjevanje škode, ki je bila ali pa še bo storjena starim kulturnim izročilom zaradi trčanja s tehničnim napredkom. Toda ker se je ves ta razvoj že davno izmaknil kontroli s človeškimi močmi, ga moramo priznati za eno bistvenih potez našega časa ter ga poskušati kolikor mogoče povezati s človeškimi vrednotami, ki so bile cilj starejših kultur in religioznih tradicij. Mogoče lahko na tem mestu citiram zgodbo iz kasidske religije: živel je nek star rabin, duhovnik, ki je bil poznan po svoji modrosti in h kateremu so prihajali vsi ljudje po svet. Neki mož ga je, obupan nad vsemi spremembami, ki so se dogajale okoli njega, obiskal ter se pritožil nad škodo, ki naj bi jo povzročal tako imenovani tehnični napredek. „Ali vsa ta tehnična ropotija povsem brez vrednosti,“ je rekel, „če pomislimo na resnične vrednote življenja?“ Toda rabin je odgovoril: „Od vsega se lahko učimo; ne samo vse, kar je ustvaril bog, tudi vse, kar je naredil človek, nas lahko pouči.“ – „Kaj se lahko,“ je dvomeče vprašal mož, „naučimo od železnice?“ – „Da, lahko zaradi enega trenutka zamudimo vse.“ – „In od telegrafa?“ – „Da se šteje in zaračuna vsaka beseda.“ – „In od telefona?“ – „Da slišijo tam, kar mi tukaj govorimo.“ Obiskovalec je razumel, kaj je mislil rabin in odšel.^x

Končno vdira sodobna naravna znanost v tista velika območja našega pričujočega sveta, v katerih so bile pred nekaj desetletji za temelj novim in mogočnim družbam ustvarjene nove dogme. Tam stoji sodobna znanost nasproti tako vsebini teh dogem, ki izvirajo iz evropskih filozofskih idej iz 19. stoletja (Hegel in Marx), kot tudi fenomenu verovanja, ki ne pozna kompromisov z drugačnimi nazor. Ker igra sodobna fizika tudi v teh deželah zaradi svoje praktične uporabe veliko vlogo, se ne bodo mogli ogniti temu, da bodo tudi tam tisti, ki so resnično razumeli sodobno fiziko in njen filozofski pomen, začutili tesnost novih dogem. Zato lahko na tem mestu postane duhovna izmenjava med naravno znanostjo in novim političnim naukom plodna za prihodnost. Seveda ne smemo precenjevati vpliva znanosti. Toda odprtost sodobne naravne znanosti bi lahko tudi večjim skupinam ljudi olajšala spoznanje, da nove dogme za družbo mogoče niso tako pomembne, kakor so to prej domnevali. Na ta način bi lahko učinkoval vpliv sodobne znanosti v prid bolj tolerantnega odnosa in bil dragocen.

Po drugi strani moramo vzeti fenomen slepega, brezpogojnega verovanja veliko resneje kot specialna filozofska mnenja 19. stoletja. Ne moremo zapreti oči pred dejstvom, da ima lahko velika večina ljudi komaj kdaj zadosti utemeljeno mnenje o pravilnosti nekaterih splošnih idej ali dogem. Zato ne more beseda „verovanje“ tej večini nikoli pomeniti „spoznati resnico nečesa“, marveč jo lahko dojemamo le kot „postaviti nekaj za temelj življenja“. Brez težav lahko spoznamo, da je verovanje te druge vrste veliko bolj trdno in togo kot prvo, celo neposredno nasprotujočemu izkustvu nasproti ostane nemoteno ter ga zato ne moremo omajati niti z dodatnimi spoznanji. Zgodovina preteklih desetletij je ob veliko primerih učila, da se

da slednjo vrsto verovanja pgosto obdržati do točke, kjer samo sebi nasprotuje do nesmiselnosti in da se lahko potem konča le s smrtjo verujočega. Znanost in zgodovina nas lahko naučita, da lahko takšno verovanje postane zelo nevarno tistim, ki ga sprejmejo. Toda to spoznanje nam ne pomaga, ker ne vemo, kako bi se temu verovanju lahko ognili; zato je takšno verovanje sodilo zmeraj k velikim silam v človeški zgodovini. Izhajajoč iz znanstvene tradicije 19. stoletja bi morda še upali, da bi moralo biti vsako verovanje utemeljeno z racionalno analizo vseh argumentov, s skrbnim preudarkom in da drugačna verovanja, pri katerih je za temelj življenja vzeta dejanska ali samo navidezna resnica brez samostojnega razmišljanja, sploh ne bi smela obstajati.

Pravilno je sicer, da nas lahko skrben preudarek, ki sloni na povsem racionalnih argumentih, obvaruje pred veliko zmotami in nevarnostmi, ker nam dovoljuje prilagajanje novim danostim, to pa je verjetno nujna predpostavka za življenje. Toda če mislimo na izkustva v sodobni fiziki, lahko vendarle tudi spoznamo, da more vedno obstajati principialna komplementarnost med preudarkom in odločitvijo. V praktičnih odločitvah življenja bo komaj kdaj mogoče, premisliti vse argumente za ali proti možni odločitvi in zmoti bomo morali zmeraj delovati na temelju nezadostnega znanja. Naposled se odločimo, tako da odrinemo v stran vse argumente – take, ki smo jih premislili in druge, ki bi se morda lahko pridružili z nadaljnim preudarnjem – in vsako nadaljnjo presojanje enostavno odrežemo. Lahko da je odločitev izid preudarka, toda istočasno preudarek konča, izključuje ga. Celot najvažnejše odločitve v življenju morajo zmeraj vsebovati ta neizogibni element iracionalnosti. Odločitev sama je nujna, ker mora obstajati nekaj, na kar se lahko zanesemo, načelo, ki vodi naše delovanje. Brez tega trdnega stališča bi naše lastno avnanje izgubilo vso moč. Zato sodi verjetno k človeškemu življenju, da na iracionalen način tvori osnovo življenja dejanska ali navidezna resnica ali pogosto mešanica obeh. Po eni strani mora biti to dejstvo za nas povod, da vrednotimo življenjsko osnovo neke skupnosti predvsem po etičnem odnosu, v katerem se manifestira, po drugi strani pa nas more pripraviti do tega, da respektiramo tudi življenjske osnove ostalih skupnosti, ki se daleč razlikujejo od naših.

Če potegnemo zdaj zaključek iz misli o vdoru sodobne znanosti na različna območja našega sveta, morda lahko ugotovimo, da je sodobna fizika samo del splošnega zgodovinskega procesa, čeprav obenem zelo karakterističen, ki je usmerjen k poenotenju in širšemu odpiranju ter odprtosti pričujočega sveta. Ta proces bi sam na sebi vodil k zmanjšanju tistih kulturnih in političnih napetosti, ki so velika nevarnost našega časa. Toda spremlja ga neki drug proces, ki deluje ravno v obratni smeri. Dejstvo, da se začneja veliko narodov zavedati tega procesa poenotenja, vodi namreč v obstoječih kulturnih skupnostih do stopnjevanja vseh tistih sil, ki hočejo v dokončnem stanju poenotenja zagotoviti svojim lastnim vrednotam izročil največji možni vpliv. S tem rastejo napetosti in oba procesa, ki si konkurirata, sta med seboj tako tesno povezana, da vsako intenziviranje procesa poenotenja – na primer z novim tehničnim napredkom – takoj intenzivira tudi borbo za vpliv v končnem stanju in zato prispeva k negotovosti vmesnega obdobja. Sodobna fizika igra v tem nevarnem procesu združevanja morda smao podrejeno vlogo. Toda v dveh zelo različnih točkah lahko pomaga speljati razvoj v mirnejše tire. Kajti prvič, kaže, da bi uporaba orožja v tem procesu imela najstrahotnejše posledice, in drugič, vzbuja s svojo odprtostjo za veliko načinov mišljenja upanje, da lahko v končnem stanju živi skupaj veliko različnih kulturnih tradicij, nove in stare, da lahko sodelujejo zelo raznovrstna človeška prizadevanja, da bi vzpostavili novo ravnotežje med mišljenjem in delovanjem, med aktivnostjo in meditacijo.

(Prevedel RADO RIHA)

^x Martin Buber, Die Erzählungen des Chassidim; Manesse-Verlag Zuerich, 1949

ODKJE
PA VI?

IZ
TRIBUNE